

7md

2021 m. vasario 19 d., penktadienis

Nr. 7 (1372) | Kaina 1,30 Eur

Dailė | Muzika | Teatras | Kinas | Šokis

2

Nauji fleitininko Giedriaus Gelgoto įrašai

5

Pokalbis su šokėja Ieva Navickaite

6

Minint Nacionalinę emancipacijos dieną

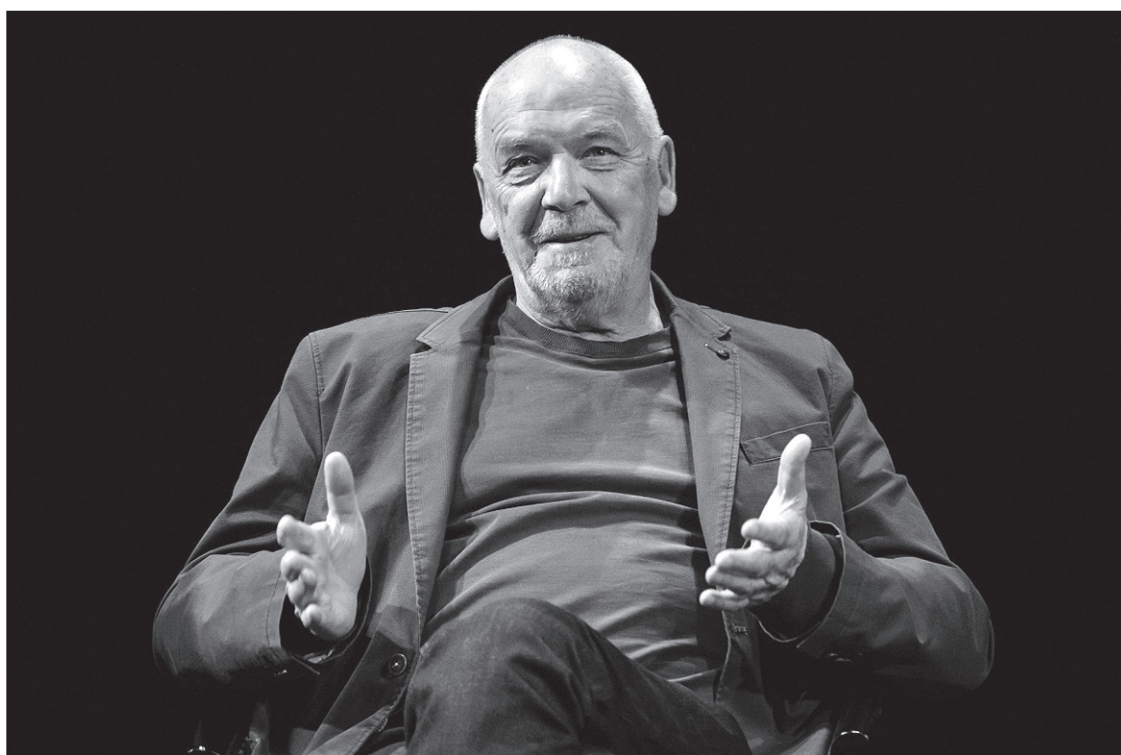
Giedrės Jankevičiūtės ir Julijos Reklaitės knyga „Devyni pasivaikščiojimai po Romą“

9

Kauno valstybinio lėlių teatro spektaklis „Dantukų troliai“

11

Geriausios 2020-ųjų serialai II

Eimuntas Nekrošius

L. VANSEVIČIENĖS NUOTR.

Meistro pėdsakais

Eimunto Nekrošiaus ir Lietuvos teatro ateities santykių teritorija

RAMUNĖ MARCINKEVIČIŪTĖ

Kai Šiluvos teatro bienalės sumanytojos pasiūlė pasvarstyti temą „Meistro pėdsakais einantis teatras?“, iš karto sutikau. Ne dėl temos formuluotės, kurioje įžvelgiau daug iššūkių, bet dėl pačios vietos (*genius loci*) reikšmės Eimunto Nekrošiaus biografijoje. Nežinau, ar Šiluva kada nors taps ir menininkų piligrimystės kryptimi, tačiau kultūros ir meno istorijoje tai jau nepaneigiama kategorija, žyminti vieno kūrėjo likimą ir juo išreikštą prieš tai / po to dermę. Dar 1999 m. Zagrebe anglų kalba leidžiamame žurnale „Frakcija“ rašiau, kad Nekrošiaus kelias iš mažo miestelio į didžiąsias pasaulio scenas primena tą literatūros herojaus tipą, kuris iškeliauja iš savo namų žemės pakraštyje į platųjį pasaulį, įdėmiai jį stebi ir naują patirtį derina su tuo, ką pasiėmė iš praeities. Kol sugrįžta ten, iš kur išėjo. Pasikeitęs ir savimi

keičiantis vieta, į kurią sugrįžo. Todėl man dera žodžių „Šiluva“ ir „teatro bienalė“ junginys, išryškinantis ne tik dviejų pasaulių sankirtą, bet ir Nekrošiaus teatro įvaizdžių kilmę iš autentiškų praeities ir modernybės artefaktų. Kaip dera, tarkim, į vientisą spektaklio tekstą įdėtos Otelo sunkios medinės geldos ir antikvarinė italų meistrų Dezdemonos keplioninė lovelė su pastoralinėmis scenomis, išpaisytomis galvūgaliuose. Ar dabar jau teatro legendos statusą įgijęs, o tuomet dar neperskaitytą Nekrošiaus teatro kodą atskleidęs studentiškas etiudas pagal Marguerite Duras romaną „Hiroshima, mano meilė“, kuris nustebino grubios pjūklų pjaunamo rasto materijos ir iš „Pink Floyd“ įrašo sklandančio tokio tada nepasiekiamo vakarietiško oksimoroniška ekspresija.

Svarbu tai, kad pats Nekrošius su „Meno forto“ komanda pradėjo rengti savo spektaklių rodymus Šiluvoje. 2017 m. Jono Pauliaus

II aikštėje suvaidintas spektaklis „Jobo knyga“. Žinant, koks buvo Nekrošius, akivaizdu, kad sprendimas priimtas ne šiaip sau, o nuodugniai apgalvojus ir įvertinus visus už ir prieš. Ne veltui kitais metais „Meno forto“ komanda vėl sugrįžo į Šiluvą su spektakliu „Inferno / Paradiso“. Tik 2019 m. vasarą čia jau skambėjo „Tylos monologai“ – apleisties jausmo persmelktų aktorių, vaidinusių Nekrošiaus spektakliuose, ir „Meno forto“ komandos pagarba mirusiam režisieriui. Būtent Šiluvoje, o ne kur kitur, norėjo surengti monologų vakarą režisieriaus bendražygis Audrius Jankauskas, mačiusiųjų teigimu, ne tik įspūdingai apšviėtą Jono Pauliaus II aikštę, bet ir, manau, tikrai žinojęs šios vietos reikšmę pačiam Nekrošiui, jos aurą ir tikrumą, anot Walterio Benjamino. Ir jei kalbėtume apie meistro pėdsakais einantį teatrą, tai vienas iš takų ir vestų į Šiluvos

NUKELTA Į 4 PSL.

Vaizdingi fleitos pavidalai

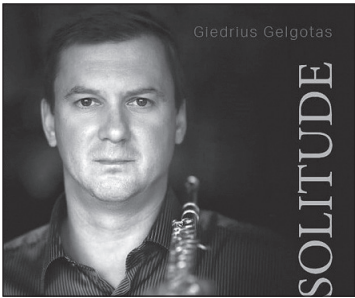
Apie šiuolaikinės muzikos fleitai rinktinę „Solitude“ – fleitininkas Giedrius Gelgotas ir kompozitorės Zita Bružaitė bei Monikaze

RASA MURAUSKAITĖ

Fleitininką Giedrį Gelgotą žinome ir kaip solistą, ir kaip Kristupo pučiamųjų instrumentų kvinteto narį, ir kaip Lietuvos nacionalinio simfoninio orkestro fleitų grupės muzikantą. Taip pat jis – aktyvus šiuolaikinės muzikos atlikėjas. Todėl nestebina, kad bene visus jo kompaktinėje plokštelėje „Solitude“ sudėtį kūrinių autorius fleitininkas vadina savo bičiuliais. Apie neseniai pasirodžiusį jo albumą kalbėjomės su pačiu G. Gelgotu, taip pat kompozitorėmis Zita Bružaitė ir Monika Zenkevičiūtė (Monikaze). Jų, kaip ir kitų autorių, kūrinių galime išgirsti šioje plokštelėje.

Rasa Murauskaitė: „Solitude“ – albumas, plačiai pristatantis lietuvišką muziką fleitai. Ar ilgai ore sklandė tokio leidinio idėja? Kas sudaro „Solitude“ turinį?

Giedrius Gelgotas: Tai tikrai fleitos muzikos rinktinė, o jos idėja gimė prieš 5 ar net 10 metų. Iškart nepuoliau šios minties plėtoti, kol repertuaras neprisikaupė natūraliai. Atsiradus įrašų prodiuserio Arūno Zujaus palaikymui, pavyko išleisti albumą, kuo aš, žinoma, labai džiaugiuosi. Iš esmės kiekvienas plokštelės kūrinys turi savo istoriją. Simboliška, kad albumą pradedu savo brolio Gedimino Gelgo tu pjese „Į dangų“, kuri turi labai daug variantų, bet iš pradžių buvo parašyta fleitai arba balsui su vargonais. Tai vienas pirmųjų mano brolio kūrinių, tikęs albumo pradžiai. Vaidos Striaupaitės-Beinarienės „Mozaika“ irgi turi istoriją: buvau pakviestas groti rečitalį Rygoje, o Lietuvoje tuo metu buvo organizuojamas tarptautinis Juozo Pakalnio pučiamųjų instrumentų konkursas. Rygiečiai jam rengėsi ir mano koncerto organizatoriai paprašė, kad į savo koncerto programą būtinai įtraukčiau „Mozaiką“ – jie norėjo išgirsti, kaip kūrinys skamba. Prašymas mane privertė padirbėti su kompozitore, atidžiai panagrinėti tekstą. Na, o Algirdas Martinaitis... – arba aš jį, arba jis mane persekioja visą gyvenimą. Žinia, jo kūryboje svarbūs paukščiai – per daugelį metų vis kokius nors „paukščiukus“ man papuola pagroti orkestruose arba soliniuose projektuose. Jo kūrinių „Strazdo mokinyš“ pavadinčiau klasika, ypač šios plokštelės kontekste. Beje, „Strazdo mokinio“ niekur nesu viešai atlikęs, tad albume jį parodau pirmą kartą. Kompozitoriui siunčiau įrašus, atrodo, liko patenkintas. Kitas įrašas – Snieguolės Dikčiūtės „Solitude“. Su kompozitore suradome bendrą interpretacijos sprendimą. Šis kūrinys man paliko gilų įspūdį,

Giedrius Gelgotas

SOLITUDE

kompozitorei sutikus, net ir visą albumą pavadinau „Solitude“. Na, o su Zita Bružaitė bendradarbiaujame seniai ir produktyviai. Albumui išsirinkau vieną jos seniai parašytą preliudą „...buvau aš su aušra pakilus...“. Įrašiau bandomąjį variantą ir nusiunčiau Zitai, gal duos kokių patarimų. Po to ji užsiminė, kad per pandemiją parašė kūrinių fleitai solo su elektronika. Kaip tik plokštelės pabaigai reikėjo kūrinių su šiuolaikišku elektronikos pritarimu, tad su džiaugsmu įrašiau ir dar vieną jos kompoziciją, visiškai naują – „n-23“ – iš jos „pandeminio ciklo“.

R. M.: Zita, albume „Solitude“ atsidūrė net du Jūsų kūriniai. Įdomu, kad abu dar ir susiję su sausio mėnesiu.

Zita Bružaitė: Kai Giedrius pasidalijo idėjomis apie ketinimą išleisti kūrinių fleitai plokštelę, dar užklausė, gal turiu kažką fleitai su elektronika. Sakau, kaip tik šiuo metu komponuoju naują „kovidinį“ kūrinių. Žvilgtelėjusi į savo kūrinių sąrašą prisiminiau, kad „...buvau aš su aušra pakilus“ parašytas sausio mėnesį, 2005 metais, o „n-23“ leidyba ir suskambėjimas taip pat susijęs su sausiu. Ir anksčiau preliudas, ir nerimo raide „n“ pavadintas 23-iasis puslapis, skirtas fleitai ir elektronikai, yra intymūs, peizažiški. Kalbėdama apie „...buvau aš su aušra pakilus...“, galėčiau jį įvardyti kaip žiemos atviruką. Prie jo yra ir tokia anotacija: „Vieną sausio vakarą supratau, kad labai pasiilgau žiemos, apėmė savotiškas liūdesys ir ilgesys. Tada pradėjau komponuoti preliudą ir po truputį ant žemės nusileido tas medžių ažūrinis baltumas, tiesa, ne toks gilus ir baltas, kokį matome šiandien.“ Tai labai pakėlė dvasią – toks tad preliudo atsiradimo kelias. Na, o „n-23“ yra naujas kūrinys, susijęs su pirmuoju karantinu. Taip jau atsitiko, kad nuo praėjusių metų kovo 16 d. iki birželio 16 d. buvau sau davusi pažadą sukurti didelį kūrinių „Nerimas“. Ką reiškia didelį? Kiekvieną dieną nors 10 minučių ar pusvalandis, – kaip kokia mantra, – buvo skirtas natų rašymui. Tada rašymą netgi pavadinau emociniu dienoraščiu. Taip ir atsirado 41 lapelis. Įsivaizdavau, kad kada nors tai bus vienas didelis kūrinys, pavadintas „Nerimu“, o kiekviena jo dalis, pažymėta puslapio

vardu ar, teisingiau, skaičiumi, galės gyvuoti ir atskirai. Kūrinyje „n-23“ yra viso labo šešios natos, lydimos virpančios elektronikos. Jame tarsi susijungia išorinė ramybė su viduje pulsuojančiu nerimu. Dabar visi išgyvename nežinomybės, nerimo, pokyčių laiką. Tarsi suvokiame, kad vyksta kažkoks virsmas, po kurio daug kas bus jau kitaip, bet to turbūt negalime paaiškinti. Tad į tuos lapelius ir sudėjau visas nerimo natas.

R. M.: Ar įgarsintas kol kas tik „n-23“ puslapis, ar atlikti jau ir kiti superciklo kūriniai?

Z. B.: Gali būti, kad „įgarsintas“ yra ir dar vienas lapelis fortepijonui. Pasidalinau jo natomis su pianiste Šviese Čepliauskaite, kuri brangina, myli, supranta mano muziką ir visą laiką jos laukia. Lapelis fleitai ir elektronikai vienareikšmiškai pirmasis, įgijęs garsinį pavidalą. Klausydama vienos radijo laidos (iš vakaro kaip tik buvau parašiusi kelias natas), išgirdau Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorės Rūtos Kačkutės žodžius, kad muziejus sugalvojo kaupti COVID'o istorijas, tam tikrus eksponatus, kurių laukia iš menininkų. Sakau, va, aš jau turiu. Surinkusi visus rankraščius, 41 ranka rašytą lapelį, atidaviau Nacionaliniam muziejui.

R. M.: Albume „Solitude“, be jau minėtų kūrinių, taip pat įrašyti ir Arvydo Malcio, Onutės Narbutaitės, Lino Rimšos kūriniai. Giedriau, trumpai pristatyk ir juos.

G. G.: Arvydo Malcio „Pasiklydęs dykumoje“ – tai jo žymusis Koncertas fleitai su orkestru, kurį man yra tekę groti su daugeliu orkestrų įvairiose salėse. Koncerto kadencija paties kompozitoriaus išleista kaip atskira pjesė fleitai solo ir pavadinta taip pat kaip koncertas. Kadangi tą kadenciją per daug metų prisijaukinau, buvo malonu ją atgaivinti ir interpretuoti naujai. Onutė Narbutaitė yra nuolatinė mano muzikinio kelio palydovė, daug metų palaikome šiltus, nuosirdžius santykius. Vienas didesnių mūsų kūrybinių susitikimų buvo opera „Kornetas“ – fantastiškas veikalas, pralenkęs laiką. Kiekviena šios operos nata yra aukso vertės. Trapus audinys – kažkas nuostabaus. Taip atsitiko, kad kelis fragmentus, su kompozitorės leidimu ir korekcijomis, įrašiau. Ir dar, kaip tyčia, papuolė ir vienas senas mano įrašas – Onutės muzika Gintaro Varno režisuotam spektakliui „Oidipas karalius“. Įrašinėju jį studijoje ir išėjo įdomus koliažas: skamba lyg ir viena fleita, bet paskui ji „persidengia“ su antra, trečia... – garso režisierius iš to ir padarė koliažą. Tai tapo tarsi įžanga į finalinę albumo dalį, kur jau prasideda kūriniai su elektronika. Albumo pabaigoje – mano bičiulio Lino Rimšos

Giedrius Gelgotas

ASMENINIO ARCHYVO NUOTR.

(pagal Bach–Marcello reminiscenciją) „Obertonai iš praeities“. Linas šį kūrinių buvo pritaikęs mano studentei iš Japonijos, kuri prieš trejus metus ketino jį išleisti. Bet kažkaip jai nepavyko. Taigi „Obertonai iš praeities“ nugulė mano albume. Na, ir galiausiai savotiškas mano atradimas – Monika Zenkevičiūtė (Monikaze). Monika – nuostabiai kūrybingas žmogus, nors iki pat pabaigos nežinojau, kas bus, ir su šiočia tokia baime laukiau rezultato. Bet kai išgirdau, ką ji per savo bemieges naktis padarė, galiu pasakyti: tai – šedevras. Malonu, kai kažkas dar gali nustebinti.

R. M.: Monika, daugiausia dirbi elektroninės muzikos srityje. Kaip pradėjai bendradarbiavimą su Giedriumi? Galų gale, kokios raiškos ieškojai, rašydama kompoziciją solo fleitai „Manta“?

Monika Zenkevičiūtė (Monikaze): Netikėtai susitikome „Mama Studios“ ir Giedrius pasakė, kad jam labai reikėtų kūrinių fleitai. Manta – tai rajų rūšis. Jos labai aukštai iššoka virš vandens, todėl atrodo, kad skraido. Mantą pasirinkau kaip simbolį, nurodantį kūrinių nuotaiką. O kompozicijos idėja – tai žmogaus išsilaisvinimas. Kūrinyje galime išgirsti, kaip manta plaukioja, o galiausiai įkvepia, iššoka, nardo. Rašydamas solo instrumentui turi galvoti apie atlikėją, įsivaizduoti, kaip jis jausis atlikdamas tavo kūrinių, suteikti jam galimybę atsiskleisti. Siekiu, kad medžiagą būtų kuo lengviau pagroti ir kad ji lengvai skambėtų – tarsi koks Chačaturianas. Kaip jis rašyti nemoku, bet stengiausi sukurti būtent tokį įspūdį, nes solistui reikia turėti galimybę atsiskleisti.

G. G.: Turiu pasakyti, kad Monikos pjesė ne taip lengva pagroti, kaip ji sako. Kad muzika skambėtų virtuosiškai, reikėjo daug padirbėti. Tačiau tai ne visai mano, o kompozitorės nuopelnas. Bet mane

labiausiai žavi šio kūrinių prasmė ir forma. Galima į jį žiūrėti ir tradiciškai – yra įžanga, kulminacija, viskas išdėliota labai prasmingai. Dažnai pasitaiko „technologijų dėl technologijų“, – kaip įvairūs klajavimai, jungimai, – o čia viskas paklūsta idėjai, kuri mane sužavėjo.

R. M.: Esame įpratę, kad bene lanksčiausiais instrumentais, paklūstančiais šiuolaikinės muzikos eksperimentams, laikomi styginiai, pasižymintys plačiomis išplėtinių grojimo technikų galimybėmis. Ar fleita yra lankstus instrumentas, lengvai pasiduodantis lakiai šiandien kuriančių kompozitorių vaizduotei?

G. G.: Žinoma, kaip fleitininkas manau, kad iš visų pučiamųjų fleita yra labiausiai šiuolaikinių technikų atžvilgiu pažengęs instrumentas. Ir bene plačiausiai naudojamas. Šiuolaikinių technikų galimybės tikrai įvairios, repertuaro daug. Kompozitoriai noriai ir dažnai su manimi ar kitais fleitininkais bendradarbiauja.

R. M.: Monika, Zita, kaip jūs apibūdintumėte patirtį rašant kūrinių būtent fleitai ir apskritai – instrumentui solo?

M. Z. (M.): Man du instrumentai siejasi su žmogaus balsu. Gerai žinome, kad jį bene labiausiai primena altas, tačiau ir fleita turi kažkokio žmogiško skambesio. Labai mėgstu jos tembrą. Be to, mes, kompozitoriai, žinome, kad aukštas registras yra paslankesnis.

Z. B.: Nors ir atrodo, kad vienas ar kitas autorius turi „lengvą ranką“ bet kokiems kūriniams – ar kameriniams, ar simfoniniams, ar soliniams, – vis vien reikia įdėti daug pastangų, skiriasi pats rašymo būdas. Rašydamas stambios formos kūrinių (kalbėsiu apie save) mąstai tarsi freskomis, plačiais potėpiais. Rašymas instrumentui solo reikalauja daug kruopštaus,

NUKELTA I 3 PSL.

Mano kelrodės dainos (VI)

Apie premjeras, kūrybą, interpretaciją

TĘSINYS. PRADŽIA NR. 2

GIEDRĖ KAUKAITĖ

Kompozitorių sąjunga ir Nacionalinė filharmonija anuomet glaudžiai bendradarbiavo, tad perklausoms pristatytieji ir aptartieji opusai pradėdavo savo tikrąjį gyvenimą koncertuose, festivaliuose, kompozitorių suvažiavimuose ir plenumuose, autoriniuose koncertuose bei pasikūrų solistų, ansamblių ir orkestrų koncertinėse programose.

Ne viskas anuomet klostosi taip sklandžiai, kaip čia glaustai pasakyta. Štai 1986-aisiais filharmonijos vadovybei pristačiusi 6 programų ciklą „Lietuvių kompozitorių vokalinė kūryba“, sulaukiau nuosprendžio: „Antitarybinė programa!“ Daugiau kaip dvidešimt lietuvių autorių pavardžių vienoj kupetoj atrodė „per daug“ ir ciklas į sezono programas įtrauktas nebuvo. Tik pasikeitus įstaigos vadovybei sumanymą galėjau įvykdyti ir pasiskyrčiau jį savo kūrybinės veiklos 20-mečiui. Įsiminė ir kitas atvejis: aukštas valdininkas, anuomet turėjęs patvirtinti mano pristatymą docentūrai, privačiame pokalbyje nustebino pasišaipydamas iš Broniaus Kutavičiaus oratorijos „Iš jotvingių akmenų“, sakė, piemenys muzikantai, kaip jie drįsta akmenukais ir stiklo buteliais scenoje skimbčioti tarsi laukiniai, kuo jie klausytojus laiko, gal nežino, kad mes prūsų kalbos žodyną turime? Tokia šio viršilinko, išsilavinusio žmogaus, pripažinto vertėjo iš graikų ir lotynų kalbų, atestacija nepatikėjau, greičiausiai tai buvo inertiškas apsidraudimas, neva atliekant „vadovo pareigą“. Juk turėjo pastebėti, kad muzikantų liečiami stiklo buteliai atsiliepia įvairaus aukščio garsais, ir tai ne atsitiktiniai, o partitūros balsai.

Anas metas – dvigubų žaidimų metas, juos tobulai buvome išmokę. Leopoldas Digrys, žinodamas, kad Bacho choralų groti „negalima“, pavadindavo juos

choraliniais preliudais ir išsisukdavo. 1977-aisiais Kutavičiui parašius kompoziciją „Prutena. Užpusytas kaimas“ vargonams, smuikui ir varpams, inspiruotą Liudviko Rėzos eilėraščio, L. Digrys pasiūlė eilėraščių išspausdinti premjeros programėlėje kaip poetinį kūrinio turinį. Tačiau liūdnos eilės apie autoriaus gimtojo Karvaičių kaimo Kuršių nerijoje ištuštėjimą, kai vėjo pustomas smėlis palaidoja žvejų sodybas, bažnyčių ir iš po smėlio lieka kyšoti tik negyvų medžių viršūnės, valdžiai pasirodė pavojinga paralelė nūdienai, ir eilėraščio spausdinti neleista. Tad premjeroje L. Rėzos eilėraščių publikai perskaitė pakviestas aktorius. L. Digrys, turbūt visų anuomet vargonams rašytų kūrinių pirmasis atlikėjas, „Prutenos“ pavadinimą tardavo ypatinga intonacija ir veido išraiška. Ir būdavo aišku, kad neturiu klausti kodėl. Kitas L. Digrio pasakojimas. 1975 m. filharmonijos Didžiojoje salėje dviejų dienų koncertais buvo paminėtas žinomo vyrų choro „Varpas“ dvidešimtmetis. Pirmą vakarą paskutiniu programos numeriu L. Digrio iniciatyva skambėjo čekų kompozitoriaus Petro Ebeno kūrinys vargonams ir vyrų chorui „Missa adventus“. Po koncerto, vėl vakarą, telefonu pažįstamas kultūros ministerijos darbuotojo balsas L. Digriui patarė „skubiai susirgti“, nes gauta informacija, neva filharmonijos scenoje pradėtos aukoti Mišios. Tad kitą vakarą „dėl vargonininko ligos“ Ebeno kūrinys neskambėjo. Filharmonijos koridoriuose sklandydavo ir anekdotiškų istorijų. Štai vieno kolektyvo afišai pasiūlytą panoraminę Vilniaus nuotrauką nuo Tauro kalno anuometė cenzūros įstaiga „Glavlit“ uždraudė. Sunku atspėti, kuris tos panoramos objektas pasirodė neviešintinas – Lenino paminklas, Šv. Jokūbo bažnyčia, Lukiškių kalėjimas, tuometė Valstybinė konservatorija ar Saugumo komiteto rūmai, bet nuotykius mėgęs filharmonijos administratorius,

vykdamas į Maskvą, tą afišos projektą nusivežė ir iš nieko neįtariančio Sąjunginės kultūros ministerijos klerko gavo vizą su parašu, kad afiša tinkama. Tuomet ir vietiniai cenzoriai nebeprieštaravo.

Mano lietuviškas repertuaras ne visiems klausytojams, net ir inteligentams, prie širdies buvo, girdėjau priekaištų ir piktinimosi dėl tarmiškumų, girdi, grubiai skamba *motka*, kodėl ne motulė ar motinėlė, ir pan. Arba ko aš vis taip liūdnei ir net piktai dainuojanti, ar neparašo „tie kompozitoriai“ linksmiau. Į vadinauosius vyriausybinius koncertus ilgainiui nebebuvo kviečiama, nes vis nerasdavau repertuaro, o tų pačių nuolat girdimų kūrinių nenorėjau kartoti. Prajuokino kartą netoli konservatorijos sutiktas Donatas Katkus, paklaustas, ar nežino kokio pakilaus ir džiugaus lietuviško kūrinio. Atsakė žinąs vienintelį – Lietuvos TSR himną. Ką čia bepridursi... O po Juliaus Juzeliūno „Melikos“ tuometėje Paveikslų galerijoje, kur į sekmadienio koncertus publika plūste plūdo, kitą dieną Virgilijus Noreika pasikvietė mane į teatro direktoriaus kabinetą ir smagiai išbarė už balso gadinimą, pateikdamas profesionalius argumentus. Nesiginčijau, ir anksčiau bardavo už daugelį „nenormalių“ kūrinių, tik vėliau pasakysiu: kenčia balsas, bet idėja svarbiau. Nesigyriau tuomet, kad gavau dar „nenormalesnį“ Antano Rekašiaus pasiūlymą – jo kūrinio vokalinei partijai išrašyta ne natomis, o strėlėmis, tik kryptį nurodančiomis, ir balsu turėčiau improvizuoti spygavimus, šukčiojimus, ūkavimus, kūkčiojimus ir kvatojimus...

Greta pagrindinių vaidmenų teatre jaučiau jau suspėjusi susikurti kitą, man artimą bendravimo ratą, tarsi antrus namus – tai naujų kūrinių autoriai, pianistai, vargonininkai, kvartetų muzikantai, ansamblis „Musica humana“, kamerinis orkestras, simfoninis orkestras, dirigantai Saulius Sondeckis, Juozas

atlikti fragmentais. Taip pat jau sumanytas ir dar vienas mano albumas – fleita su orkestru, kaip dar viena lietuviškos muzikos retrospektyva, kurios taip pat sukaupia nemažai. O jei tik Monika pritars, ir toliau dirbsime su jos kūryba.

M. Z. (M.): Sulaukėme teigiamų atsiliepimų apie „Mantą“. Bendravau su viena įrašų kompanija, jiems labai patiko. Paprašė sukurti daugiau. Galvojame, kodėl gi ne?

Parengta pagal radijo „LRT Klasika“ laidą „Garso ekspedicija“, sausio 21 d.

Irina Archipova įteikia Giedrei Kaukaitėi M. Glinkos konkurso I premiją

ASMENINIO ARCHYVO NUOTR.

Domarkas. Muzikologai – ypač svarbi to kito rato dalis. Kiekvienos naujo kūrinio premjeros anuomet buvo nekantriai laukiama, įdėmiai klausoma, vertinama, karštai aptarinėjama ir nedelsiant recenzuojama. Muzikologus jausdavome kaip svarbius ir neatsiejamus kultūros lauko veikėjus, kultūros vyksmo puoselėtojus, auklėtojus, net vairininkus, ar kaip savotišką kompozitorių ir atlikėjų meno veidrodį. Buvo svarbu, kaip atsilieps Ona Narbutienė, Irena Mikšytė, Algirdas Ambrazas, Vytautas Landsbergis, Edmundas Gedgaudas, vėliau Vilija Aleknaitytė-Abramikienė, Živilė Ramoškaitė ir trys Rūtos – Goštautienė, Gaidamavičiūtė bei trumpesnę laiką labai įdomiai rašiusi Naktintytė, dar vėliau – Vytautė Markeliūnienė.

Apie 1980-uosius su pianistu Povilu Stravinsku surengėme Piotro Čaikovskio, Nikolajaus Rimskio-Korsakovo ir Valerijaus Gavrilino vokalinių kūrinių rečitalį. „Literatūros ir meno“ savaitraštyje pasirodęs kritiškas Zenono Paulausko, dainavimo katedros vedėjo, atsiliepimas nuvylė: Čaikovskio romansų interpretacijai atlikėjams esą stigę emocionalumo. Ir labai nudžiugau po savaitės to paties savaitraščio numeryje radusi O. Narbutienės „kitą nuomonę“, kad minėtame rečitalyje rusų klasikų romansai skambėjo sutauringai, atsisakius įprasto ir senokai pabodusio egzaltuoto

jausmingumo. O juk tokia ir buvo mudviejų su Povilu siekiamybė.

1972-aisiais laimėjusi sąjunginio Michailo Glinkos konkurso pirmąją premiją, iškart patekau į „Sojuzkoncerto“ ir „Goskoncerto“ gastrolių sąrašus, taigi turėjau galimybę dainuoti solinius koncertus ne tik Lietuvoje, bet ir kitose sovietinėse respublikose bei užsienyje. Su vargonininku L. Digriu kasmet buvome kviečiami į puikias Maskvos konservatorijos Didžiąją ir Čaikovskio sales, tuomečio Leningrado Akademine kapelą ir Didžiąją filharmonijos salę. Laikėme tai garbingais pakvietimais, nes minėtos salės pelnytai buvo prestižinės, jas lankė nuolatinė, kultūringa, išsilavinusi publika, ne sykį tarp klausytojų teko matyti melomanų su partitūromis rankose. Šilti ir ryškūs įspūdžiai liko iš kelionių su pianistais bei kameriniais ansambliais į Taliną, Rygą, Tbilisį, Jerevaną bei daugelį senas tradicijas išlaikiusių Rusijos miestų – Jekaterinburgą, Permę, Vladivostoką, Chabarovską. Plėtėsi akiratis, pažintis su įvairia publika turtino. Į koncertines gastrolių programas įtraukdavome ir lietuviškų kūrinių – tai anuomet laikėme natūraliu poreikiu ir nerašyta pareiga. Taip stengėmės išsiųsti žinią pasauliui, kad tebesame.

B. D.

Meistro pėdsakais

ATKELTA IŠ 1 PSL.

teatro bienalę, jos tęstinumą ir turinio kokybę.

Kitas takas, žinoma, veda į „Meno fortą“. Į Nekrošiaus teatro namus, šiandien prižiūrimus jo artimiausios kūrybinės komandos, saugančios vietos patirtį, esatį, jos ypatingumo suvoktį.

Per porą metų nuveikta nemažai: išsaugotas fortas kaip teatrui priklausanti teritorija, tęstos Nekrošiaus sukurtų spektaklių gastrolės, pasauliui parodyta paroda „Eimunto Nekrošiaus meno fortas“, bendradarbiaujant su Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejumi atidaryta paroda „Kvadratas“, kartu su Valsybiniu jaunimo teatru surengtas tarptautinės reikšmės renginių ciklas „Eimuntas Nekrošius. Paskutiniai“. Tai dideli ir visuomenėje matomi darbai. Mažiau apšviesta liko meno fortiečių visokeriopa pagalba keletui jaunų žmonių, be kurso vadovo baigiamaisiais studijų metais likusių Nekrošiaus studentų, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA) režisūros bakalaurų. Visi jie parodė savo diplominius spektaklius ir visi turi teisę vadintis Nekrošiaus mokiniais, ir kas, jei ne mokiniai, yra tarp tų, kurie galėtų eiti meistro pėdsakais?

Būtent „Meno forte“ prasidėjo Nekrošiaus pedagoginis darbas, čia jis ir baigėsi. Iš pradžių, 2002 m. vasarą, „Meno forto“ salėje bene į dešimt dienų trukusiais dirbtuvės susirinko jauni ir ištroškę. Ši Nekrošiaus studijinio darbo procesą, kaip visada giliai jį suprasdamas, užfikso Audronis Liuga išsamioje studijoje „Pasisemti iš šulinio“ („7 meno dienos“, 2002 09 06 – 2002 10 11). Dirbtuvėse tarp dalyvių buvo du, kurie įsijungė į naujus Nekrošiaus spektaklius, neturėdami jokių vaidybos meno diplomų, ar, vaizdžiai tariant, nesėdėję akademijų auditorijose. Jie iš karto buvo įtraukti į būsimą spektaklio „Pradžia. K. Donelaitis. Metai“ repeticijas ir taip pradėjo pažinti aktorystę, nelyginant pameistriai amatininko dirbtuvėse. Todėl pirmieji Nekrošiaus mokiniai yra Diana Gancevskaitė, šiandien užsiimanti vertimais ir rašymu, ir Vaidas Vilius, kuris tiesiog prigijo Nekrošiaus teatre kaip įskiepyta šaka ir augo kartu visus šešiolika metų iki vaidmenų paskutiniuose spektakliuose „Bado meistras“ ir „Cinkas (Zn)“.

Beje, būtent spektaklyje „Pradžia. K. Donelaitis. Metai“ Nekrošius pradėjo stipriai akcentuoti aktorių kaip jaunų atlikėjų grupę, aštrindamas fizinio teatro ir kolektyvinio veiksmo sudėtingumą. Žvelgiant retrospektyviai matyti, kad režisierius, išėjęs iš Jaunimo teatro, visada ieškojo naujų vardų ir kvietė jaunus aktorius į savo spektaklius. Taip spektaklyje „Mocartas ir Saljeris. Don Chuanas. Maras“ (1994) sužibėjo dvi ryškios, prieš porą

metų studijas baigusios Jono Vaitkaus mokinės Dalia Michelevičiūtė ir Rimantė Valiukaitė, o „Trijose sėseryse“ (1995) debiutavo tuo metu dar tik studentės Aldona Bendoriūtė, Viktorija Kuodytė, Aušra Pukelytė. Būtent jos visam laikui liko su Nekrošiaus teatru artimai susietos aktorės. Toks tapo ir Salvijus Trepulis, išskirtas iš jaunų aktorių grupės ir išvestas į protagonistus spektaklyje „Pradžia. K. Donelaitis. Metai“. Nekrošiaus teatre debiutavo ir nuolat stebinanti Elžbieta Latėnaitė („Faustas“, 2006). Taigi, Nekrošius rasdavo jaunus aktorius, juos pamatydavo ir ilgai neįjautė poreikio rinkti kursą Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, nors akademijos durys jam buvo atvertos visada. Numanau, kad stabdė ir stiprus atsakomybės jausmas, ir savaip skeptiškas požiūris į suinstutintą teatro pedagogiką. Pirmą kartą aktorių kursą LMTA Nekrošius surinko tik 2008 m., šio kurso studentai tapo neatsiejama spektaklių „Dieviškoji komedija“ ir „Rojus“ (2012) personažais. O 2014 m. surinkto režisierių kurso baigiamųjų darbų Nekrošius jau nebepamatė, tačiau kad ir kaip susiklostytų Marijaus Česnulevičiaus, Adomo Juškos, Ievos Kaniušaitės, Mildos Mičiulytės, Kotrynos Siaurusaitytės, Gretos Štiormer gyvenimai, juose jau yra svarbūs dalykai ir laikas, išgyventas kartu su režisieriumi.

Nekrošiaus asmenybės ir jo teatro pėdsakų įspaudų savyje rastų nemažai skirtingų kartų aktorių, vaidinusių jo spektakliuose ar buvusių jo studentais akademijoje, tačiau ar visi jie gali ir (svarbiausia!) turi eiti meistro pėdsakais? Ir ką tai reiškia eiti kieno nors pėdsakais? Kaip tada įspausi savus? Retoriniai klausimai, tačiau sutikau juos svarstyti, iš anksto manydama, kad pėdsakais eiti reikia tik tam tikrais savo gyvenimo etapais, o sekti didelio menininko pavyzdžiu reikia dar ir kaip mokėti, kad netaptum paviršutiniška unikalios būties reprodukcija.

Scena iš spektaklio „Inferno / Paradiso“ Šiluvoje

Viktorija Kuodytė spektaklyje „Bado meistras“.

D. MATVEJEVO NUOTR.

Lenkų teatro tyrinėtojas, Krokuvos universiteto profesorius Dariuszas Kosiński, rašydamas apie paskutinį Nekrošiaus spektaklį Witoldo Gombrowicziaus „Tuoktuves“, pastatytą Varšuvos *Teatr Narodowy*, iškėlė įdomų klausimą, kodėl lenkų teatro kūrėjai savo metu, kai šios valstybės teatro bendruomenė amžių sandūroje atrado, anot ten įsitvirtinusios formuluotės, „lietuvišką genijų“, nepasuko Nekrošiaus keliu. Nepaisant didelės sėkmės ir pripažinimo, kokį patyrė Nekrošiaus teatras Lenkijoje, lenkų režisieriai nepasėkė unikaliais jo režisūrinės kalbos kūrimo būdais („Rozległe pole“, *Tygodnik Powszechny*, Nr. 44, 2018). Kosiński siūlo prielaidą, kuriai būčiau linkusi pritarti ar net norėčiau ją perkelti į mūsų teatro ir Nekrošiaus ateities santykių teritoriją. Jo manymu, Nekrošiaus teatras – sunkios simbolikos, hieratinis ir hieroglifiškas – liko ateiviui iš tariamai žinomo, bet vis labiau tolstančio krašto. Štai kodėl iš karto tapo idealu, kuris egzistuoja, kurį galima nurodyti, tačiau įprastinėje kasdienybėje jo nėra. Ar ne tai ir suponuoja idealo poveikio stiprumą?

Nekrošiaus teatras jau mūsų kontekstuose atliko ir atliks tą pačią kažko stipraus, nepakartojamo, egzistuojančio tik Nekrošiaus

planetoje, kad ir kur ji dabar būtų, vaidmenį. Nes ir mums jis buvo ateivis iš tik jam būdingos teatro estetikos, jo paties sumeistrauto teatro krašto, šiandien vis labiau tolstančio. Man patiktų toks požiūris į šio menininko unikalumą. Kaip į Atlantidą.

Nekrošius pabrėždavo menininko tikslą kaip įsivaizduojamai paprastą veiksmą „kalbėti savo balsu“. Tai kartojo ir savo mokiniams. Režisūroje išskirčiau Paulių Markevičių, darantį tai, kas savo raiška yra labai toli nuo Nekrošiaus teatrinės estetikos, tačiau kalbantį savo balsu laisvai ir drąsiai. Retsykiais klaidžiai formuluodamas režisūrinius sprendimus, Markevičius su grupe bendraminčių kuria savo tikslais iš kitų jaunų grupių išsiskiriančią Meno ir mokslo laboratoriją, derinančią viena nuo kitos nutolusias teritorijas. Dar studijuodamas vaidybą Nekrošiaus kurse jis išbandė save režisūros srityje – sukūrė diplominį spektaklį (kartu su dėstytoja Silva Krivickiene) pagal teatro apyvartoje jau beveik užmirštą Wolfgango Borcherto pjesę „Lauke, už durų“. Šis diplominis spektaklis buvo rodomas apleistose ir šaltoje karo slėptuvėje, užsilikusioje Markučiuose, pro kurią į namus pravažiuodavo Nekrošius.

Vėlesniuose Markevičiaus darbuose išliko orientacija į vadinamuosius „nenugrotus“ tekstus ar teatrinį alternatyvų paieškas.

Ir, žinoma, Adomas Juška yra būtent tas jaunas režisierius, kurio pavardę prisimeni pačią pirmą, kai galvoji apie Nekrošiaus teatro pėdsakus šių dienų teatre. Sukaupęs požiūris į profesiją, į klasikinę literatūrą orientuotas skonis kaip atsiribojimas – tarsi iš Nekrošiaus verčių atsinešti dalykai. Simboliška, kad Juška debiutavo ir toliau kuria būtent Jaunimo teatre, remiamas teatro vadovo Liugos, buvusio arti Nekrošiaus. Debiutiniame spektaklyje „Šveikas“ dar galėjai justi hibridišką mokytojo ir mokinio teatro kalbų maišatį, neperkurtą Nekrošiaus įtakos aidą, o vėlesniuose darbuose „Fikcijos“, „Miego brolis“ tas aidas išliko kaip nepanaikinas patirties įspaudas, tačiau vis stipriau girdisi paties Juškos balsas ar iš paveldėtų dalykų kaip teatro raidžių dėliojami savi žodžiai. Juškos spektakliuose atpažįsti naratyvo kūrimą veiksmu, daikto ženkliškumą ir virsmą į kažką daugiau, mediatyvumą ir net požiūrį į meno paskirtį kaip siekį kilstelėti vos vos aukščiau žemės, kasdienybės, tikrovės. Neatsitiktinai būsimas naujas Juškos spektaklis – Servanteso romano „Don Kichotas“ interpretacija, kuriama kartu su kostiumų dailininke Nadežda Gultiajeva, scenografu Mariumi Nekrošiumi.

Ir štai čia norėčiau stabtelėti. Marius Nekrošius. Tikiuosi, nebus pasakyta per stipriai, bet Marius Nekrošius, ko gero, ir yra vienintelis tikras Eimunto Nekrošiaus mokinys, nuo „Makbeto“ premjeros 1999 m. iki „Tuoktuvių“ spektaklis po spektaklio, kad ir kurioje šalyje jie statyti, buvęs kartu su režisieriumi kaip jo spektaklių scenografas. Tėvo ir sūnaus bendra kūryba kadaise sulaukė kritiško ar net ironiško požiūrio, tačiau joje esti tas tikras Eimunto Nekrošiaus pasaulio tvarkos modelis – tėvo ir sūnaus

„MENO FORTO“ NUOTR.

NUKELTA Į 5 PSL.

Sustiprinti savo balsą

Pokalbis su Ieva Navickaite

IGNAS ZALIECKAS

Ieva Navickaitė – šokėja, šiuolaikinio šokio ir vizualiųjų menų studijas baigusi „Idyllwild Arts Academy“ Kalifornijoje. Dirbo su „Kibbutz“ šiuolaikinio šokio kompanija Izraelyje, šokio teatru „Aura“ Lietuvoje, „Cienfuegos Danza“ Ispanijoje, „Reut Shemesh Company“ Vokietijoje, „Bodytraffic Company“ Los Anđe le ir kitais nepriklausomais kūrėjais bei choreografais. Šiuo metu yra Didžiosios Britanijos „Van Huynh“ trupės šokėja ir choreografo asistentė, pradedanti kūrėjos kelią. Festivalio „Naujasis Baltijos šokis“ vasaros programoje pristatė šokio spektaklio „Perdegęs superherojus“ eskizą.

Baigėte studijas Kalifornijoje, ten pradėjote kūrybinį kelią. Kokie esminiai skirtumai tarp Europos ir JAV šiuolaikinio šokio? Kaip gyvenimas Amerikoje formavo Jūsų požiūrį į šokį?

Išvažiavau labai jauna. Negaliu sakyti, kad ten prasidėjo mano kūrybinė veikla. JAV aš brendau, formavausi, tai buvo pirmas įėjimas į meno lauką, kūrėsi požiūris į jį, bet tam didelę įtaką darė mokykla. Mano, kaip kūrėjos, kelias labai neilgas, tik dabar pradedu augti kaip kūrėja, nes iki šiol buvau atlikėja, bet man pasisekė, kad dirbau su choreografais, vertinančiais šokėjo indėlį.

Studijuoti JAV buvo įdomu, turėjau aukšto lygio dėstytojus, choreografus, bet jei žvelgsime į kūrybą, Amerikoje daug daugiau komerciškumo. Dar mokydamosi supratau, kad ten neliksiu: netiko šalies gyvenimo būdas, ritmas, nors patirtis

buvo neįkainojama. Mane visada labiau domino Europos trupės. Jų kūryba labiau eksperimentinė. Manau, kad, be kitų veiksnių, mažiau eksperimentiniam JAV šokiui nemažai įtakos turi ir finansavimo sistema, kuri yra decentralizuota, dinamiška bei įvairi, tačiau daugeliu atvejų kūrėjai tampa labai priklausomi nuo privačių rėmėjų – taip sukuriamas noro „labiau įtikti“ mikroklimatas. Mano pažįstami šokio menininkai yra ne kartą pasidaliję mintimis, kad norėjimas gauti paramą, galimybę kurti ir tuo pat metu supratimas, kad turi patikti kartais konservatyviam rėmėjui, jų kūrybai nejučia sukuria „patogesnio meno“ filtrą.

Jūs mokėtės ir kūrėte vakarinėje JAV dalyje, Kalifornijoje, bet praleidote laiko ir rytinėje dalyje, Niu Jorke. Kur labiau jaučiamas komerciškumas, o kur Europos įtaka? Galbūt Niu Jorko erdvė europietiškesnė?

Rytų atmosfera, jausena labai skiriasi nuo Kalifornijos. JAV nėra tolygaus meno lauko. Niu Jorke ir rytuose yra mažiau komerciškumo. Jo erdvė buvo artimesnė, labiau maitinanti, bet tada aš dar buvau vaikas, pririštas prie Kalifornijos. Menų akademija, kurioje mokiausi, buvo įsikūrusi kalnuose, dviejų kilometrų aukštyje virš jūros lygio, reikėjo net fizinės adaptacijos. Didžiųjų miestų nuošalyje esanti moky-mosi erdvė turėjo specifinį mikroklimatą, be to, buvo mokinių iš viso pasaulio. Gyvenome atsiplėšę nuo miestų, kūrėme ir mokėmės oazėje. Ši aplinka jaunam žmogui labai dėkinga, nes centruotai įvedė į meno lauką, neliko jokių išorinių trukdžių, bet jau tada supratau: kaip

tarptautinėje konferencijoje kitos kartos režisierius pripažino jam padarytą didžiulę įtaką: „Nuo pirmojo „Ten būti čia“ iki dabar esu dialoge su Nekrošiumi, o tiksliau – su savo pirmais išpūdžiais ir teatro suvokimu, kurie atėjo per Nekrošiaus spektaklius“ (<https://www.bernardinai.lt/2019-12-04-0-korsunovas-nekrosiaus-teatra-suvokiau-kaip-dvasini-apsivalyma>). Kad ir kaip, kur eitų šiuolaikinis teatras, kad ir kokie nauji vardai, strategijos vestų jį tolyn į ateitį, Eimunto Nekrošiaus vardas yra vienas svarbiausių kodų, pagal kuriuos pasaulyje atpažįstama Lietuvos teatro tapatybė.

Tekstas yra 2020 m. Šiluvos teatro bienalės „Kelias“ simpoziumo teatro dabarčiai ir ateičiai ap-tarti „Pėdos tavo buvo matomos“ dalis. Jo sukūrimą parėmė Lietuvos kultūros taryba.

menininkė, negalėsiu čia ilgai gyventi, nes trūko išorinio įkvėpimo. Aplink mus buvo gyvūnų, mes net gyvenome vienos pumos teritorijoje, ji kartais pasirodydavo. Dėl šių aspektų mokykloje jautėsi mažiau komerciškumo, nebuvo Los Anđzelo šou verslo įtakos.

Dalis Jūsų šokio improvizacijų filmuotos gamtoje. Kodėl? Juk dažnai sakoma, kad šokis – miesto menas. Gal gamtoje galite sulieti turimus kontekstus į vieną ir atrasti savąjį?

Visų pirma noriu pasakyti, kad galbūt dėl pastarųjų mano darbų nuotrupų ir šio laikotarpio galėjo susidaryti šiek tiek klaidingas įspūdis, jog esu kūrėja, atsiremianti į gamtą. Mokyklos kontekstas, kaip jau minėjau, nebuvo artimas – neįsivaizduočiau savęs gebančios kurti toli nuo miesto. Nors improvizacijos filmuotos nuošaliau, miestas, žmonės, kultūra, cirkuliacija yra didesnė mano kūrybos inspiracija nei gamta. Aišku, buvimas atsiskyrus gali būti itin stiprus impulsas, suteikti ramybės, koncentracijos, bet nesu gamtos vaikas, miestas man yra būtinas. Daug semiuosi iš patirčių bei susidūrimų su įvairiomis asmenybėmis.

Dirbote įvairiose šalyse. Kaip vyksta niveliacija trupėje? Ar kiekvienas šokėjas bando išlaikyti savo autentiškumą? Ar šiuolaikinio šokio trupės darbe ryškėja individualizmas, ar susiliejava į vieną komandą?

Tai priklauso nuo trupės, nuo kūrėjo. Individualumo noras labai gajus, jis net sustiprėjęs. Dabar tolstama nuo to, kad į vieną trupę būtų surinkti vienodo tipožo ir galimybių šokėjai. Šiandien viskas skiriasi, kartais kūrėjai nori, kad trupė taptų vienu organizmu, perteikiančiu vieną idėją, bet man artimiau, kai choreografas bando rasti kiekvieno menininko individualumą, todėl stengiuosi dirbti su menininkais, kurie nenori įstumti šokėjo į bendrą motorą ir palieka erdvės pačiai kurti. Kartais susiliejimas iki tam tikro lygio vyksta savaime, net jei šokėjai labai skirtingi, bet dirba prie vienos idėjos. Taip pamažu įsiliejama į bendrą visumą. Tarkim, su „Van Huynh“ kompanija statėme spektaklį „Dep“, vietnamietišškai tai reiškia „gražu“. Kūrinys – apie mirtį, prisikėlimą, gyvenimo ratą. Trupėje buvo labai skirtingi žmonės, galvojau, kaip mes išvis galėsime kartu dirbti, bet vykstant procesui pamačiau, kiek žmonės iš skirtingų pasaulio kampelių ir amžiaus grupių gali turėti panašumų.

Ar yra ryškius tautinius bruožus propaguojančių šokėjų? Ar

Ieva Navickaitė

V. RUZGAITĖS NUOTR.

jie bando skleisti tradicinį požiūrį, ar individualizmą?

Reikėtų pabrėžti, kad paties nacionalizmo nėra daug. Man pačiai šis žodis šiek tiek „neskanus“, tarsi kažką norintis išaukštinti. Dabartinis meno laukas labai globalus, daugybė kūrėjų yra tapę tiesiog pasaulio piliečiais. Taigi to „olimpinių žaidynių“ jausmo ir „atstovavimo“ savo šaliai nėra daug. Daro si vis sunkiau rasti trupių, kuriose nebūtų tarptautinių šokėjų. Manau, kad iš skirtingų pasaulio kampelių susirinkę menininkai sukuria labiau globalią nei lokalią atmosferą, dėl to aš asmeniškai jaučiu, kad pati trupė lyg ir nepriklauso tam tikrai šaliai, o yra nepriklausoma, laisva kūrybinė erdvė. Kita vertus, mes neišvengiamai esame veikiami aplinkos realijų, tam tikros šalies atmosferos, laikmečio ar konkrečios vietos problematikos. Mūsų pačių bagažas, santykis su pasauliu, jo vyksmais, žmonėmis, tam tikrų dalykų kvestionavimas veikia kūrybą per kiekvieno individualų, unikalų filtrą.

Grįžote į Lietuvą. Ar tai buvo namų trauka? Gal tapatybės paieškų dalis?

Nebuvo taip, kad laukiau, kol Lietuvos šokio terpė taps man artimesnė. Metų nuo išvykimo praėjo daug, pastarąjį kartą ilgiau Lietuvoje buvau prieš devynerius metus, dirbau šokio teatre „Aura“. Prieš išvažiuodama turėjau daug noro išvykti, gauti inspiracijų ir tai suteikė geros patirties. Negaliu pasakyti, kada nusprendžiau grįžti į Lietuvą. Pastaruosius porą metų ši mintis dažnai aplankydavo. Galiausiai prieš pandemiją su vyru nusprendėme dviem mėnesiams grįžti į Lietuvą. Mums atvykus prasidėjo pandemija, bet likau ne dėl jos, nes turėjau galimybių išvažiuoti, – nusprendžiau pamažu įsilieti į esamą lauką, tuo pat metu dirbdama su projektais užsienyje.

Kokį Lietuvos šokio lauką matote dabar? Kuo jis pakitęs nuo

tada, kai išvykote? Ypač esant dabartinei situacijai kokią matote šokio ir savo kūrybos perspektyvą? Kokie nauji darbai laukia?

Laukas yra pakitęs, atsiradę daugiau šokėjų, tai sukuria gyvesnę atmosferą. Prieš man išvažiuojant jautėsi „gamtos peizažas“, o dabar viskas leidžiasi į cirkuliuojančią miesto atmosferą. Atsiranda geresnės sąlygos kurti. Dabartinė situacija, karantino laikas, nėra lengvas šokiui. Tai apsunkino mūsų padėtį vien dėl to, kad negalime įprastai palaikyti formos, nors kūrybiškai su tuo dorojamės neblogai.

Perspektyvų yra daug, viskas nestojo tiek, kiek galėjo sustoti. Ši situacija buvo akstinas sukonkre-tinti savo idėjas, sustiprinti savo balsą, atrasti dalykus, apie kuriuos noriu ir turiu kalbėti. Taip kartais nutinka, kai esame apribojami, – atsiranda daugiau kūrybiškumo. Ne-teigiu, kad tai visada būtina sąlyga, bet kartais dėl to atsiranda puikių dalykų, nes jaučiama iniciatyva ir noras daryti daugiau.

Ar kurdama gvildenate savo patirtas, išgyventas situacijas, ar stengiatės keliauti į bendresnį, filosofinį lygmenį?

Dar tik pradedu kūrėjos kelią. Identifikuoju idėjas, prieinu prie jų, bet galiu pasakyti, kad tai yra šių dalykų sintezė. Mes naudojames turimu bagažu, patirtimis, traumomis.

Filosofija, pamatiniai dalykai mane domina, jie padeda apibendrinti mūsų patirtis, bet nenorėčiau eiti tuo keliu, kai prie kūrinio priartėjama per filosofiją ar archetipus. Dabar man svarbu, kad į atlikėjos-kūrėjos vaidmenį įneščiau dalelę savęs. Taip kūryba įgauna individualumo, kuris man svarbus.

Ačiū už pokalbį.

Vėliava emancipacijai

Vasario 17-osios proga Agnė Narušytė kalbina Laimą Kreivytę

Kelintą kartą švenčiama Nacionalinė emancipacijos diena?

Pradėta švęsti 2016-aisiais. Priešistorė tokia – moterys susibūrė po liūdnei pagarsėjusios 2015 m. Atviros Lietuvos fondo organizuotos diskusijos, į kurią apie Lietuvos ateitį fondo dvidešimtpenkmečio proga pakviesti kalbėti vieni vyrai¹.

O juos pakvietė moterys.

Ir paskui kilo diskusijos. Pasirodė straipsniai spaudoje. Eglė Kačkutė parašė², Audronė Urbonaitė sureagavo³, aš parašiau „Literatūroje ir mene“⁴. Pamanėme – jei niekas nesidomi, ką mes galvojame apie Lietuvos ateitį, tai pačios turime susiburti ir pasakyti. Nutarėme, kad reikia surengti konferenciją – ir kad tai būtų taip pat svarbu, nuėjome į Nacionalinę dailės galeriją. Taip ir įvyko pirmoji konferencija „Emancipacijos diskursai nepriklausomoje Lietuvoje“. Ją organizavo Rasa Navickaitė, Dovilė Jakniūnaitė ir aš, vėliau prisijungė Margarita Jankauskaitė ir Jūratė Juškaitė. Joje Solveiga Daugirdaitė perskaitė pranešimą, kuriame paminėjo, kad 1918 metais, kitą dieną po to, kai paskelbta Nepriklausomybės deklaracija, moterys išėjo į mitingą, nes nebuvo įtrauktos į Lietuvos Tarybą, nors taip buvo numatyta Didžiąjame Vilniaus seime ir Petrapilio konferencijoje. Tas faktas mus įkvėpė, kad reikia minėti ne tik Lietuvos išsilaisvinimą, bet ir tai, kad į tą išsilaisvinimo projektą nebuvo įtrauktos moterys, bet jos protestavo! Negali būti pusinės ar dalinės laisvės.

Kadangi vasario 16-oji ir 17-oji yra labai arti viena kitos, kam atrodo, kad mes tarsi kritikuojame Nepriklausomybės aktą, kad nepatriotiškai elgiamės. Ką galėtum tokiems žmonėms atsakyti?

Galiu atsakyti, kad Vasario 16-oji yra brangi kiekvienam Lietuvos piliečiui, nes visi nori būti laisvi. Ir man, ir visoms Nacionalinės emancipacijos dienos dalyvėms tai svarbi ir brangi šventė. Kadangi gyvenau sovietmečiu, prisimenu, kaip norėjosi bet kokio ženklo iš nepriklausomos Lietuvos – ar paslapčia trispalvę nupiešti, ar Gedimino stulpus, ar Vytį. Iki šiol jaučiu didelę pagarbą žmonėms, kurie paskelbė nepriklausomybę. Bet kadangi buvo numatyta, kad moterys turi būti įtrauktos į valstybės kūrimo darbą, tas darbas nebuvo iki galo padarytas. Ir to pasekmes mes matome šiandien. Taip, moterys turi teisę balsuoti, bet jų darbas ir nuomonė dažnai nuvertinami. Vyrai gauna didesnes algas, jų nuveikti darbai labiau pastebimi. Taigi išsilaisvinimo

darbas neužbaigtas, todėl šitos dvi datos papildo viena kitą.

Kasmet dalyvaudamos „Emancipacijos diskursų“ konferencijose⁵ išgirstame nemažai argumentų, kad lyčių lygybės klausimais dar yra kur padirbėti. Bet apie tai kalbėdamasi su šiame judėjime nedalyvaujančiomis kolegėmis pastebiu, kad jos nemato problemos. Jos mano, kad neverta svarstyti feminizmo klausimų, įgyvendinti pozityvios diskriminacijos. Tai – daug pasiekusios moterys, kurioms nesinorėtų jaustis paaukštintoms vien dėl lyties. Ką galėtum tokioms moterims pasakyti?

Tiesiog apverskime viešumos vaizdą. Įsivaizduokime, kad per televiziją apie politiką, ekonomiką diskutuoja tik moterys su kokiu vienu vyru. Premijos, sveikinimai – tik moterims. Ir taip toliau. Nelygios galimybės ir nelygus vertinimas badytų akis. Moterys nenori būti redukuotos iki lyties, nes tapatybė gerokai sudėtingesnė. Bet kai pamatai, kad tam tikri dalykai tampa nesvarbūs būtent dėl lyties, tada neblogai pasižiūrėti pro tuos akinius. Išsilavinusių kompetentingų moterų mes turime lygiai tiek pat ir netgi daugiau nei vyrų. Todėl nėra jokio paaiškinimo, išskyrus senas patriarchalines struktūras, išteklius ir galios koncentraciją, kodėl viešojoje erdvėje ir ten, kur priimami sprendimai, matome ne tokią pačią visuomenę, kaip išėję į gatvę, o kažkokį keistą vienos moters tarp keturių vyrų vaizdą.

Konferencijos, tekstai pateikia daug faktų, padedančių suvokti realią situaciją, bet tu ėmeisi už lygias teises kovoti ir menu, pati būdama menotyrininkė. Galėjai prirašyti tekstų, ir tiek, bet darai performansus, parodas. Kaip tau kilo mintis pasukti ta kryptimi?

Vos tik pradedi kalbėti apie lyčių lygybę, labai daug žmonių pasiūlia, nes jie, o kartais ir jos, nuoširdžiai galvoja, kad moterys balsuoja, tai kodėl jos nerenka moterų? Arba net neigia, kad galimybės nelygios. Niekas geriau neatskleidžia disproporcijos, kaip paprasti vizualiniai ar garsiniai konstruktai, skaičių kalba. Taip ir atsirado Cooltūrisčių grupė. Taip ir atsirado Cooltūrisčių grupė. Su Marta Vosyliūte sukūrėme plakatą „Nacionalinės vyrų premijos“.

Suskaičiavome, kad per 16 metų buvo apdovanoti 127 menininkai: 110 vyrų ir 17 moterų⁶. Kadangi studijavau Budapešte, Centrinės Europos universitete, paragavau lyčių teorijos, negalėjau nematyti tų diskriminacinių mechanizmų.

Tikėkimės, kad „Emancipacijos diskursai“ ir čia pasės lygybės sėklą. Bet dabar noriu prisiminti balkono projektą. Nebuvo minios, bet buvo jausmas, kad vyksta kažkas nepaprasto, lyg skelbtume naują erą Lietuvoje. Kaip kilo mintis įsikraustyti į balkoną virš Pilies gatvės?

„Emancipacijos diskursai“ visada yra kolektyvinis darbas – konferencijas ir renginius organizuojame kartu su Natalija Arlauskaite, Dovile Jakniūnaite, Jūrate Juškaite, Margarita Jankauskaite, Vita Kontvaine, Ieva Lukošiuonaite. Tai vyko 2018 metais, kai minėjome atkurtos Lietuvos valstybės šimtmetį. Kadangi aktą pasirašė vyrai, buvo kuriamos istorinės laidos apie signatarus ir vėl tiražuojama: dideli vyrai. Prisiminėme, kad į laikinąją 1918 m. lapkričio 2 dienos Konstituciją jau buvo įtrauktas punktas apie lygias balsavimo teises. Tad galima teigti, kad švenčiame ir moterų balsavimo teisių šimtmetį.

Nepriklausomybės šimtmetis sukosi aplink Nepriklausomybės aktą. Pagalvojau, kad po šimto metų jau reikia naujos – Vasario 17-osiosos deklaracijos, kurioje valstybės kūrimas neatsiejamas nuo lyčių lygybės ir kitų žmogaus teisių įtvirtinimo. Kur ją paskelbti? Mes pirmiausia ir kreipėmės į Lietuvos nacionalinį muziejų, kuriam tada vadovavo Birutė Kulnytė, prašydamos vasario 17 d. pasakyti kalbą iš Signatarų namų balkono. Bet leidimo negavome. Tada išsiuomojome šalia esančio „Naručio“ viešbučio kambarį su balkonu, išeinančiu į Pilies gatvę, atšventėme Vasario 16-ąją, o ryte prisirinko daugiau feminisčių, pasirašėme deklaraciją, perskaitėme iš balkono kartu su šimtu svarbių moterų vardų.

Kaip rodo istorija, neužtenka tik pasakyti svarbius dalykus. Juos reikia atspausdinti, parašyti, paskleisti. Mes visi atmintyje nešiojamės „Lietuvos aide“ išspausdintą Vasario 16-osios aktą ir sėdinčių signatarų nuotrauką, kuriai jie pozavo kur kas anksčiau – vadinasi, suvokė savo svarbą. O koks yra Vasario 17-osios vaizdiny? Dabar mes jį turime – moterys, kalbančios per megafoną iš balkono. Tai stiprus vaizdas, kurį galim įsiminti, įdėti į vadovėlius. O surinkus guglo paieškos laukelyje „vasario 17 deklaracija“ galima rasti ir tekstą su glausta programa⁷.

I. BANIŠEVIČ NUOTR.

Iš tos akcijos paskui padarei balkono vėliavą. Ta vėliava veikia toliau, net per LRT radijo programą „Klasika“ savo vedamą laidą pavadinai „Iš balkono“.

Visada norisi, kad svarbūs veiksmai nebūtų vienkartiniai. Štai atėjome į balkoną, pasakėme, laikraščiai paskelbė. Norisi, kad ta garso banga toliau sklistų, ir ne silpnėtų, bet stiprėtų. Pagalvojau: jei mums pavyko užimti balkoną, jei esame tokios stiprios kartu, reikia tą balkoną paversti savo vėliava. Nes balkonas yra puikus tuo, kad išeini į viešumą, bet turi viso pastato palaikymą.

Esi pakylėtas virš minios.

Bet nenuskrendi į kosmosą, balkonas lieka kur buvęs. O argi nebūtų puiku turėti skraidantį balkoną? Kaip vėliavą – visur, kur išskleidi vėliavą, tai ir yra tavo balkonas. Įsteigi savo vietą. Gali skristi, savo mintis reikšti, gali vėliavą perduoti, padauginti. Be to, balkonas kaip vėliava neturi nei nacionalinių, nei politinių ženklų, kurie gali kam nors nepatikti. Tai tiesiog graži pynė, ornamentas. Jis siejasi su tuo, ką Ursula le Guin rašo apie istorijos pasakojimo atsiradimą. Jos nuomone, pasakojimas nebūtinai yra linijinis, konstruojamas per konfliktą kaip didžiųjų vyrų istorija. Gal iš tikrųjų pirmas žmonijos istorijoje svarbus įrankis buvo ne lazda, ne ginklas, ne daiktas, stumiantis energiją į išorę, bet krepšys, rezginė, gal nupinta iš moters plaukų ar vytelių. Nes jei esame klajokliai, turime kažką parsinešti, įsidėti, išsaugoti, padalinti. Visai kita logika. Labai graži, turint omenyje ir tokias menininkes kaip Marija Teresė Rožanskaitė, kuri kūrė atminties konteinerius, arba Louise Bourgeois, kuri vaizdavo moterį kaip namą.

Šiomet Nacionalinė emancipacijos diena kitokia. Gal galėtum papasakoti, kaip ji minima?

Natalija Arlauskaitė pasiūlė vietoje konferencijos pakviesti moteris iš skirtingų sričių nufilmuoti trumpus pasisakymus. Mokslininkės, nevyriausybinį organizacijų atstovės, aktyvistės, mokytojos, menininkės, rašytojos išsakė, ką svarbaus moterims reikėtų nuveikti. Tokie laiškai į ateitį. Visa tai bus transliuojama vasario 17 dieną 18 valandą *emancipacija.lt*, paskui liks *youtube* platformoje kaip atskiras vaizdaraštis, kur bus galima sau įdomių žmonių linkėjimų pasiklausyti atskirai.

Ką moterys siūlo ateičiai?

Išryškėjo, kad trūksta edukacijos, lyčių studijų – visų pakopų, įskaitant ir doktorantūrą. Taip pat dėmesio moterų reprodukcinei sveikatai, motinystei, saugumui – kad ir nuo smurto šeimoje. Ir, žinoma, yra daug kultūrinių idėjų, moterys raginamos ieškoti savo kalbos, savo erdvės ir naujai pažvelgti į aplinką. Štai Aurelija Maknytė siūlo pažiūrėti į Žemę, įsigilinti, suvokti, kad nesame svarbiausi. O dainininkės Migloko ir Erica Jennings kalba apie išlaisvintą moters kūrybiškumą. Tai tos moterys, kurios viešojoje erdvėje palaiko lygybės idėją.

Reikės būtinai pažiūrėti. Ačiū už pokalbį.

PARENGĖ AGNĖ NARUŠYTĖ

¹ <https://www.vz.lt/laisvalaikis/akiraciai/2015/12/04/apie-atvira-ir-uzdara-visuomene>
² <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/egle-kackute-atviros-lietuvos-intelektuales-kur-jus-18-553755>
³ <https://lietuvosdiena.lrytas.lt/aktualijos/sorosas-supyktu-ismete-pinigus-veltui.htm>
⁴ <https://literaturairmenas.lt/publicistika/laima-kreivyte-moterys-ir-vyrai-lietuvos-kulturoje-po-20-metu>
⁵ <http://emancipacija.lt/>
⁶ <https://coolturistes.weebly.com/national-mens-awards-2005.html>
⁷ <https://www.7md.lt/2018-02-23/Vasario-17-osios-deklaracija>

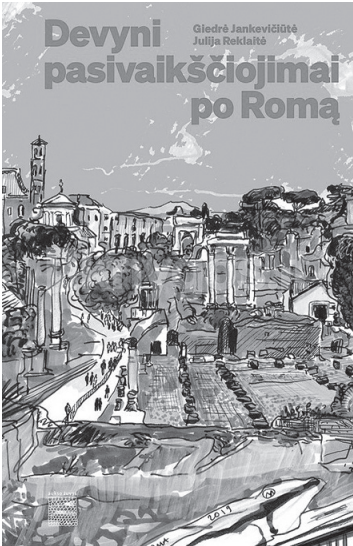
Roma yra begalinė

Giedrė Jankevičiūtė, Julija Reklaitė. *Devyni pasivaikščiojimai po Romą*. Iliustravo Medilė Šiaulytytė, dizainerė Indrė Klimaitė, Aukso žuvys, 2021.

Pasirodė dviejų kultūros žvaigždžių – Giedrės Jankevičiūtės ir Julijos Reklaitės – bendrai kurta knyga, skirta Romos miestui. Kultūros bendruomenė leidinį pasitiko labai džiugiai, ir ne tik todėl, kad šios profesionalės turi išpūdingą reputaciją, – jame sukoncentruota tai, ko šiuo metu labiausiai pasigendame: nuoširdus bendravimas, susitikimai, įdomių vietų lankymas, begalinė erdvė, ritualai, šiluma ir žydras dangus. Į Monikos Krikštopaitytės klausimus apie „Pasivaikščiojimus“ autorės atsako tandemu.

Ar sutiktumėt, kad ši knyga tarsi natūraliai išsirutuliojo iš gyvenimo ir darbo aplinkybių? Turiu galvoje ne tik tai, kad Giedrė nuo 1994 m. dalį laiko gyvena Romoje, 2005 m. išleido kultūrinį gidą „Pasivaikščiojimai po Romą su Giovanna“, o Julija 2015–2019 m. čia dirbo ir gyveno eidama Lietuvos kultūros atašė pareigas, bet ir tai, kad į naujuosius jūsų „Pasivaikščiojimus“ tarsi upe-liai sutekėjo įvairūs meniniai projektai ir jų atgarsiai.

Knyga iš tiesų atsirado visiškai natūraliai, kaip tu ir sakai, sutapus kelioms aplinkybėms. Profesija ir Vilniuje, ir Romoje, ir daugelyje kitų pasaulio vietų mus abi suveda su kultūros sferoje dirbančiais žmonėmis, su kai kuriais užsimezga draugystės, kurios tęsiasi, kartais virsta naujais bendrais darbais. Šiuo atveju pašnekovės ir pašnekovus rinkomės pagal du kriterijus: kalbėjomės su tais, kurie išmano kultūros istoriją, bet taip pat myli ir pažįsta Romą. Tai šio miesto ekspertai (Gabriella Bocconi, Pippo Ciorra, Serena de Dominicis, Saulius Augustinas Kubilius, Diana Maria Lorzaitis, Jonas Malinauskas, Alesandra Mezzasalma, Bernardino Osio, Antonella Renzitti – *M. K.*), kuriais galima kliautis, pradėjus ieškoti savosios Romos arba norint praplėsti jau surastą ir pažintą jos teritoriją, pagilinti apie ją žinias. Tai išgyvenome ir pačios, kol rengėme knygą. Abi norėjome pasikartoti tai, ką jau žinome, tikėjomės sužinoti ir ką nors nauja. Nenusivylėme. Tikimės, kad ir mūsų skaitytojai nenusivils. Darbiniai ryšiai mus sieja anaip tol ne su visais pašnekovais, bet mes pačios kartu darbavomės ne kartą. Pirmas bendras mūsų projektas – 2010 m. Kaune vykusi paroda „Po raudonąja žvaigžde. Lietuvos dailė 1940–1941 m.“ (Giedrė ją kuravo, parengė katalogą, o Julija kūrė parodos ir katalogo dizainą – *M. K.*). Dabar retrospektyviai galime sakyti, kad patirtis rengiant Kauno modernizmo architektūros

gidą, išėjusį 2015 m., paskatino susivienyti ir rašant apie Romą. Nors iš tikrųjų rengti knygą apie Romą paskatino pati Roma, noras ją giliau pažinti ir pasidalinti tuo pažinimu su kitais, kitaip sakant: parsivežti į Lietuvą bent dalelę Romos, kurios niekad negana. Ankstesnė bendrų darbų patirtis tik leido nebijoti bendraautorystės.

Gal berengiant knygą išsirutuliojo ir naujų projektų?

Nepaprastai džiaugiamės, kad mūsų projektas patiko Medilei Šiaulytytei ir ji kartu su mumis bei mūsų pašnekovais leidosi į pasivaikščiojimus po Romą. Mudvi smagiai leidom laiką, besišnekučiuodamos su įdomiais žmonėmis, kuriuos pačios ir pasirinkom, o Medilė pakludama mūsų pagedavimams kantriai ėjo ir važiavo anaip tol ne visada ten, kur jai pačiai norėjosi. Esam jai už tai labai dėkingos. Buvo piešinių, kuriuos jai teko perpiešti, iš pradžių visos šiek tiek vargom su žemėlapiais. Teko atlikti ne vieną bandymą, kol suradom tinkamiausią pasivaikščiojimo maršruto pateikimo variantą. Medilę reikėtų laikyti trečiąja šios knygos bendraautore, nes jos piešiniai praturtina tekstą, padeda kurti papildomą vaizdinį naratyvą. Buvom sugalvojusios, kad pirmasis knygos pristatymas vyks jos piešinių parodoje. Deja, pandemija pakoregavo mūsų planus. Laimė, Medilė suspėjo praėjusį rudenį surengti savo piešinių parodą Vilniuje, Grafikos meno centro galerijoje; ją buvo galima aplankyti gyvai.

Teko matyti šią puikią parodą. Knygoje Medilės piešiniai suteikia Romos gyventojų ir žinovų pasakojimams dar stipresnį individualumo, asmeninio patyrimo išpūdį, miestas dėl jų tampa tarsi savėnis. Parodoje menininkė Romą daug labiau „lituanizavo“. Tai yra parodė Lietuvos menininkus ir jų veiklą Romoje, užfiksavo mums svarbius kultūrinius įvykius it komikse.

Lituanistinės Romos gija ryški ir knygoje, tačiau parinkti neutralesni kūriniai. Kodėl?

Grafikos meno centre Medilė eksponavo daug piešinių iš 2018 m. vykusių kultūros renginių, reprezentavusių Lietuvos kultūrą Romoje. Tai Lietuvos ir Italijos moterų dailės paroda „M/A\G/M\A“, veikusi Trevi fontaną apglėbusiuose Palazzo Poli, tiksliau, Grafikos institute, grandiozinis Lietuvos kultūros festivalis „Flux“. Šis festivalis – Lietuvos kultūros instituto surengtas, Lietuvos kultūros atašė Italijoje inicijuotas ir kuruotas didžiulis mūsų menininkų prisistatymas. Fiksuoti spektaklius ir koncertus, jų publiką Medilei netrukdė salės tamsa, ji pagavo ir menininkus, ir žiūrovus, kurie nebūtų sutilpę į fotografo kadrą. Taip ji, beje, atskleidė reportažinio piešinio privalumus ir galias, kurias buvome pamiršę, nes greitas piešimas iš natūros – Lietuvoje visiškai apleistas kūrybos būdas. Gal pavyks suteikti impulsą jo atgimimui? Po „Flux“ nutarėm, kad reikia prisikalbinti Medilę iliustruoti ir mūsų „Pasivaikščiojimus“. Knygoje vienkartiniais įvykiams, kad ir kokie brangūs jie būtų lietuvių širdžiai, vietos nėra. Rinkomės laiko patikrintus lituanistinius reliktus, lietuviybės pėdsakus siejome su įprastiniais turistų maršrutais, norėjome, kad jie įsiliėtų į visų šalių turistams įdomų pasivaikščiojimą. Dėl to daug dėmesio skirta Jėzaus bažnyčiai (*Il Gesù*), jos istorijai ir paminklams, „Caffè Greco“. Nors yra nuorodų ir į grynai lituanistinius kampelius, kuriuos iliustruojame tiek Medilės piešiniais (lietuvių kolegija ir svečių namai „Villa Lituania“), tiek fotografijomis (lietuvių koplyčia Vatikane).

Kaip rašot savo knygoje, „Roma yra begalinė“. Skaitant knygą šis potyris vis augo, skaidėsi sluoksniais, plėtėsi už horizonto, kol apėmė kažkas panašaus į nevilį. Kita vertus, knygoje daugybė konkrečių ir labai įdomių nuorodų, kurios padeda aprėpti Romą. Pasibraukiau, laukiu progos nuvykti. Susimąsčiau, ar yra, pavyzdžiui, kur nors vienoje vietoje parašyta, kiek Romoje muziejų? Knygoje vis aptinku patarimą pasidomėti darbo valandomis ir kt. Kokį patikimą šaltinį rekomenduotumėt?

Roma atrodo begalinė, bet gal ir nėra didelio reikalo ją aprėpti ir išsemti. Juk geriau, kai lieka kažkas nepažinta, nepatirta. Vienas knygos tikslų – padėti keliautojams susiorientuoti šioje begalybėje. Mūsų knyga ne tiems, kurie mėgsta atsitiktinumus ir klajones be aiškos krypties, be tikslo. Galvojom apie žmones, kuriems lengviau judėti turint orientyrus, kurie nori žinoti, kas jų laukia vienoje ar

Medilė Šiaulytytė, piešinyje Julija Reklaitė ir Giedrė Jankevičiūtė

kitoje miesto dalyje. Kita vertus, net keliaujant be plano, įdomu atrasti istorijas apie matytas vietas. Mūsų knygą nebūtina skaityti prieš kelionę į Romą ar kelionėje, ją galima atsiversti ir jau sugrįžus į namus.

Internetas didesnis už Romą, jis padeda ir yra naudingas tik tada, kai žinai, ko ieškoti. Apie Romą informuoja įvairūs tinklalapiai ir svetainės. Pradžiai rekomenduotumėm naudotis oficialiais šaltiniais: Romos muziejų, istorinių parduotuvių ir kavinių svetainėmis. Keliautojais puikiai pasirūpino Vatikanas, turintis itin informatyvią svetainę, kuri pasakoja ir apie atskirus pastatus, ir apie sodus, ir net apie pavienius muziejų eksponatus. Geri archeologijos vietų tinklalapiai. Reikalingos vietos – ar tai būtų muziejus, ar galerija, ar bažnyčia, ar archeologijos paminklas – darbo laiką susirasti tikrai nesudėtinga. Tam net nereikia mokėti itališkai, na, nebent žodį kitą, pavyzdžiui, savaitės dienų pavadinimus. Tačiau dauguma turistams skirtų svetainių dvikalbės, parengtos italų ir anglų kalbomis. Puikus pagalbininkas – „Google maps“. Be abejo, Italijoje, taip pat ir Romoje, keliauti lengviau ir maloniau, mokant itališkai. Bet tas juk galioja visoms šalims ir miestams. Gilus pažinimas, kurį suteikia asmeninė patirtis, taip pat kalba ir buvo viena priežasčių, skatinusių parengti gidą, kuriame po Romą vedžioja vietiniai, romiečiai, net jei jų gimtoji kalba ne italų. Tokių mūsų knygoje tik du: Saulius Kubilius ir Jonas Malinauskas. Na ir mes pačios, žinoma.

Manau, kad knygą dar ne kartą atsiversiu, bet šiuo metu labiausiai žavi, kad pokalbiai su žmonėmis leido regėti

interjerus, prisiminimus, vizijas. Apie miestą kalbama įvairiais pjūviais, knyga tikrai padeda geriau jį suprasti, suvokti, kaip ir kodėl jis kito. Bet manyčiau, kad knyga yra toli gražu ne vien turistams naudingas leidinys. Tikiu, kad ją būtina skaityti miestų merams ir jų komandoms, miesto vystytojams, muziejų vadovams. Ar tik man atrodo, kad ten yra jiems paslėptų „laiskų“?

Nepuoselėjam vilčių, kad Lietuvos miestų merai ir kiti įvairius sprendimus priimančios pareigūnai praregės perskaite mūsų knygą, bet tikim, kad „lašas po lašo ir akmenį pratašo“. Mokyti nesiekėm, bet atskirus gerus pavyzdžius, kaip ir kai kurias Romai kylančias, gyvenimą mieste bloginančias problemas įvardijom. Romos istorija ilgesnė nei Lietuvos miestų, manom, kad kai kurias gerąsias patirtis vertėtų perimti, iš kai kurių klaidų pasimokyti, galbūt jų išvengiant. Romoje sutelkta tiek paveldo ir jo valdymo bei priežiūros patirties, kiek turi reta kita valstybė, ką jau kalbėti apie miestus. Romos metinis kultūros biudžetas yra didesnis nei Lietuvos BVP. Su tuo susijusios ir knygoje paminėtos sėkmės istorijos, pavydžiui, „Estate Romana“ – kultūrinis judėjimas, kilęs siekiant skleisti kultūrą už jos institucijų sienų, perkelti į gatves ir aikštes, į miesto periferiją, į skurdesnius kvartalus. Žinoma, plačiau šių temų neliečiam. Juk knyga skirta miesto pažinimui, ne aktualijų svarstymui, nors jos vis išskyla tekste, nes rūpi ir mums, ir mūsų pašnekovams.

NUKELTA Į 8 PSL.

In memoriam Anatolijui Valičenkai

(1934–2021)

EDMUNDAS GEDGAUDAS

Keista diena. Vasario 9-osios išvakarėse gavome žinią apie Anatolijaus Valičenkos mirtį Gdanske. Buvome susieti nuo „Aušros“ gimnazijos laikų. Lygia greta – ta pati mokytoja Kauno dešimtmetėje muzikos mokykloje, vėliau ir tas pats fortepijono specialybės profesorius studijuojant Vilniuje. Buvome ganėtinai skirtingi, bet turėjome ir „bendrų vardiklių“. Jie gal vyravo? Gal.

Kažkaip vienu metu suartėjome su Dvarionų šeima, per kurią Tolia susipažino su savo būsima žmona Marysia (Aldonos Dvarionaitės vyro seserimi). Jo atmintyje (manau, kad fenomenalioje) stebėtinai tiksliai laikėsi daugybė faktų, datų ir pokalbių. Gal čia padėdavo ir absoliuti muzikinė klausą? Tiksliai atkurdavo seniai girdėtus pokalbius, labai skirtingų žmonių kalbėseną. Tolios mama ir bobutė (mamos mama) tai ne juokais piktindavo, bet jų švelnios pastabos jį, regis, tik įkvėpdavo kitą kartą dar labiau „sublizgėti“. Kai aš retsykais jam girdint ką nors cituodavau, Tolia pats įkandin įnikdavo mano minėtą asmenį imituoti, taip tikslindamas tai žodžių seką, tai intonavimą, o kai kada ir balso tembrą. Jų priekario telefono numerį girdėte

girdžiu, perteiktą Tolios imitacija, nes kažkokia telefonu pasinaudoti atėjusi ponია sakydavo: „du-tris-pianki-pianki-dzivini“ (tarpmiestinius telefonus anuomet dar užsakinėdavo). Progai pasitaikius, patikrinau Kauno priekario telefonų knygoje – taip! Parašyta: 23559 Valičenka P., apygardos teismo prokuroro padėjėjas.

Tolios tėvas Petras Valičenka... Jo pažinti man neteko, nes buvo ištremtas 1945 m. ir mirė kažkur pakeliui. Apie tai nebūdavo kalbama. O auksaširdis Tolios senelis Sergijus Dorošukas, irgi juristas, lietuviškai išmoko dar dirbdamas Suvalkų teisme, nes pastebėjo, jog kai kuriems vietiniams žmonėms rusiškai arba lenkiškai susikalbėti sunkoka. Giliai tikintis, cerkvę uoliai lankydavo, o patekęs į aplinką, kur nebuvo stačiatikių šventovės, eidavo į katalikų bažnyčią. Beje, Tolios mama, ponია Valičenkienė, cerkvę visada vadindavo bažnyčia. Su stačiatikių pamaldomis Tolios dėka susipažinau 1951-aisiais, kai Velyknaktį praleidome Žaliakalnio cerkvėje, netrukus nugriautoje. O Tolios bobutė (mamos mama) tuo požiūriu buvo gana skeptiška. Man įspūdį darė tai, kad po kiekvienų pietų senelis, prie jos priejęs, pabučiuodavo ranką.

Netrukus po vedybų persikėlęs į Gdanską, Tolia ėmėsi fortepijono

pamokų muzikos mokykloje, kur darbavosi iki pensijos. Savo veiklą glaudžiai susiejo su tenykštės cerkvės choru, jam vadovaudamas. Vasaromis jis dažnokai važinėdavo pavaduoti atostogaujančių choro dirigentų – Paryžiuje, Romoje, Melburne... Iki paskutinių dienų namuose vertėsi ir privačia praktika, mokydamas kalbų: vokiečių, anglų, prancūzų, kurį laiką net italų. O kai kažkam prirėikė lietuvių kalbos, Tolia irgi buvo nepakeičiamas. Aišku, turėjo ir fortepijono mokinių. Aldona Dvarionaitė pasakojo, kad kažkoks pilietis jos pasiteiravo, kaip galėtų įsigyti lietuvių kalbos vadovėlį. „O kam jums vadovėlis? Nueikite pas Valičenką, bus nepalygint geriau.“ – „O kas tas Valičenka?“ – „Jūs nežinote?! (*Pan nie wie?!*)“ – tarsi perkūnas sugriaudėjo Aldona. Ji savaip buvo teisi, nes Tolia, kaip ir ji pati, buvo tapę nepakartojamai spalvingais Gdansko potėpiais.

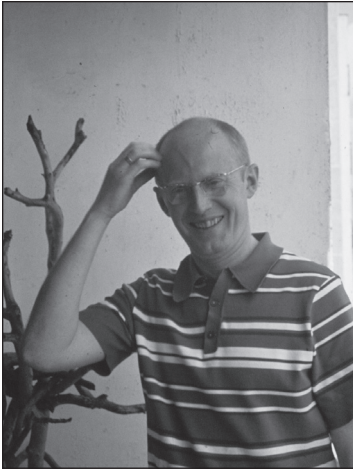
Paskutiniuose elektroniniuose laiškuose Tolia minėjo, kad netrukus laukia signalo iš Gdansko radijo, kur pristatinėjo savo kolekciją bei skaitė savo išverstus Vinco Kudirkos „Viršinius“.

Ir vis dėlto ypatingas, netgi savaip fanatiškas, Tolios dėmesys buvo nukreiptas į senas gramofono plokšteles – jas kolekcionavo. Regis, ir jo estetika buvo tų senų įrašų

paveikta. Bet negaliu nepritarti jo į išskirtines aukštumas keliamam Kipro Petrausko ir Fiodoro Šalipino menui (pastarąjį laiškuose vadindavo Theodore), o kadangi jis Kaune dainavo tris dienas prieš gimtą Tolia ir jo mama su savo vyru buvo tame „Fausto“ spektaklyje, Tolia mėgo tvirtinti „girdėjęs Šaliapiną“.

Ilgametė Vilniaus plokštelių studijos darbuotoja Zina Nutautaitė prisimena: Anatolijaus Valičenkos iniciatyva buvo išleista pirmoji Kipro Petrausko restauruotų įrašų plokštelė, o 2002 m. jis be jokio atlygio leidybos firmai „Prior musica“ (Vilnius) surinko, parengė ir anotavo vieną turtingiausių CD komplektų – „Kipras Petrauskas. Didysis Lietuvos tenoras“.

Kasmet jis laukdavo Gdanske vykstančios Dominikonų mugės, kurioje papildydavo savo, dažniausiai šelako plokštelių kolekciją, o kartais įsigydavo ir senų gramofonų. Jis gebėdavo netgi tuose šnypščiančiuose įrašuose išgirsti tai, kas man būdavo paslaptis, ir tik ilgainiui aš to mažumėlę pramokau. Susirašinėdavome bemaž kasdien, o Tolia gan dažnai mėgdavo parašyti ir kelis kartus per dieną. Jis man rašydavo taip, tarsi ir aš kaupčiau panašias senienas. Mudviejų korespondencija būdavo monologinė, nes ir aš iš savų pozicijų atsakydavau jam gal neįdomiais monologais.

Anatolijus Valičenka

E. GEDGAUDO ASMENINIO ARCHYVO NUOTR.

Bet pasitaikydavo ir įsimintinų Tolios laiškų: ir dabar matyte matau šeimos bičiulę, atėjusią 1944 m. vasaros popietę pasitarti su Tolios seneliu – bėgti iš Lietuvos ar ne. Vilkėjo žalia suknele, buvo pasipuošusi gintaro karoliais. Senelis pasakė, kad nederą savo krašto palikti jam gresiančios nelaimės akivaizdoje. Kaip toji viešnia vėliau nusprendė, nežinau.

Kokia unikalios ir kryptingai, su tokia meile sukaustos Tolios kolekcijos ateitis? Man vilties teikia Tolios anūkas Dovydas, šia liūdna proga su mama (mudviejų su Aldona Dvarionaitė krikšto dukra Irena) ir jos seserimi Ania atvykęs iš Italijos į Gdanską.

Roma yra begalinė

ATKELTA IŠ 7 PSL.

Judviejų pokalbyje nustebino (neslėpsiu, ir pradžiugino) aptarta italų kultūrinės vi-suomenės reakcija į tai, kad Barberini muziejus, sekdamas Florencijos Oficijų pavyzdžiu, pasitelkė instagramo influencerę pareklamuoti jo kolekciją ir pačią instituciją. Italų kultūrininkai įsiuto! Man atrodo, kad nesinaudojimas popkultūros viešumu Lietuvoje yra vis dar dažnai suvokiamas kaip neapsukrumas, o socialiniuose tinkluose išgarsėję asmenys vis dažniau pasitelkiami kultūrai populiarinti. Mane tai labai erzina dėl iškreipiamų verčių, profanavimo ir dar dvidešimt dalykų. Kuo italai grindžia savo pyktį?

Italijoje netrūksta tikėjimo greita nauda, mados ir įvaizdžio galia, kitais efemeriškais, nei laimės, nei tvarios gerovės nenešančiais dalykais. Čia jau šimtus metų gvildinama pas mus ne taip seniai į viešumą iškilusi dilema, kas svarbiau: „atrodyti“ ar „būti“. Žmonės visur vienodi, ir nieko čia nepakeisi, tačiau italams seniau rūpi, ir dėl to geriau matosi,

skirtis tarp populiariosios ir elitinės kultūros. Pagaliau ir pati skirtis tarp elito ir masių čia ryškesnė. Kita vertus, kultūrinis švietimas ir lavinimas aukštesnio lygio nei pas mus. Atitinkamai daug kam Italijoje akivaizdu, kad rinkodaros strategijos gal ir padidina kažkokių elitinės kultūros subproduktų vartojimą, bet nei kultūros prie masių, nei masių prie kultūros nepriartina. Kultūrą išmanantys žmonės aiškiai mato, kad masinis turizmas neša pelną, bet nelavina nei skonio, nei supratimo. Be to, kelia pavojų kai kurių trapesnių kultūros paminklų išlikimui. Tavo paminėtas skandalas suteikė progą apie visa tai prabilti masinėje žiniasklaidoje, taigi būti bent jau išklausytiems, nors nebūtinai išgirstiems. Šįkart itin plačiai pasklido įsakmūs muziejininkų, menotyrininkų, filosofų raginimai netapatinti muziejų su prekybos centrais ar stadionais, ieškoti ne vienasdienio publikos dėmesio, bet investuoti į visuomenės švietimą bei ugdymą ir valstybinių muziejų infrastruktūros gerinimą. Tai liudytų, kad problema sunoko ir reikalauja kito kio požiūrio nei ligi šiol.

Domėdamasi knyga radau kelias viršelių versijas. Ar jos visos įgavo fizinį pavidalą?

Leidėjos, kiek girdėjom, turi samanyimų išleisti atskirą nedidelį kolekcinį tiražą su kitokiu viršelio paveikslėliu, nes per viešą apklausą nuomonės dėl viršelio vaizdo išsiskyrė. Tikėtina, kad balsavusieji už viršelį su *Garbatella* rajono gatvėlės įsigyti savo įsivaizduotą versiją.

Kas rengiant šią knygą buvo maloniausia?

Būtume nenuoširdžios, jei išskirtume kokį nors vieną dalyką. Iš pradžių buvo smagu įsivaizduoti, kaip mūsų knyga turėtų atrodyti, formuoti jos struktūrą, galvoti, ką verta pakalbinti, tartis dėl interviu. Jau pasakojom, kaip džiaugėmės, kai su mumis sutiko bendradarbiauti Medilė. Medilės piešinių norėjom, nes jie sukuria ypatingą nuotaiką, be to, kai kurie Romos paminklai nenufotografuojami – nėra atsitraukimo, aplink nuolat grūdasi žmonės, pristatyta automobilių, o piešinys leidžia visą tą vizualinę triukšmą ignoruoti ir reikiamą vietą perteikti taip, kad ji atrodytų

ir atpažįstama, ir patraukli. Išėjus knygai, įvertinome, koks sėkmingas buvo šis pasirinkimas. Tai dar viena maloni patirtis.

Visi interviu, o kai kurie iš jų vyko per kelis kartus, mums virto informatyviais pašnekėsiais su bičiuliais. Tai taip pat didžiulis malonumas. Esam labai dėkingos Giovannai Pignatelli-Lozoraitis, kuri palaikė mūsų sumanyimą ir patarė pakalbinti jos seną draugą, Romos mylėtoją ir žinovą Bernardino Osio. Vargu ar Bernardino būtų sutikęs mums pasakoti apie savo Romą, jei ne Giovanna. Jis ne iš tų žmonių, kurie linkę save eksponuoti. Pirmą kartą lankėmės pas jį trise, kartu su Giovanna. Taigi ji, nors neakivaizdžiai, dalyvauja ir šiuose „Pasivaikščiojimuose“.

Pradžiugino ir leidėjų „Aukso žuvų“ palankumas mūsų sumanymui. Šią leidyklą abi vertinom jau seniai, buvo smagu tapti jos autorėmis. Esam labai patenkintos dizainerės Indrės Klimaitės darbu. Indrė itin atidi tekstui ir jo prasmėms, ją laikom savo partnere, kurios profesionalumas ir talentas padėjo suteikti knygai tinkamiausią

materialųjį kūną. Indrės ir mūsų leidėjų dėka „Pasivaikščiojimus po Romą“ malonu paimti į rankas, patogu skaityti keliaujant ar vakare atsigulus į lovą.

Atvirai sakant, lengviau išvardyti sunkumus, o ne malonius dalykus, nes jų tikrai mažiau. Viena labiausiai varginančių parengiamųjų darbų fazių – interviu įrašo transkripcijos. Jas mums padėjo atlikti Ksenija Jaroševaitė ir Indrė Meškėnaitė. Naudojamės proga už tai joms padėkoti. Ksenija ir Jonas Malinauskas padėjo išversti iš italų kalbos transkribuotus ir autorizuotus tekstus. Jų pagalba labai pravertė, nes į pabaigą turėjom skubėti. „Aukso žuvys“ tik atrodo lėtos ir ramios, bet, sykį patekus į jų rankas, teko sparčiai judėti link tikslo be jokių trypčiojimų, pasvarstymų ir pasidairymų, kurių mums vis norėjosi ir norėjosi. Atvirai sakant, buvo sunku paleisti šį kūrinį iš savo rankų, bet dabar džiaugiamės rezultatu.

Ačiū už visus pasakojimus!

PARENGĖ MONIKA KRIKŠTOPAITYTĖ

Kai teatre užsiveisia troliai

Kauno valstybinio lėlių teatro spektaklis „Dantukų troliai“

INGRIDA RAGELSKIENĖ

Jau metus kasdien grumiamės su kelių rūšių baimėmis: banaliaja mirties baime, vienatvės baime, socialinės ir *online* distancijos baime, skurdo baime, bankroto ir darbo praradimo baime... O teatras tyli. Arba pakviečia į dar vieną interaktyvią, nedidaktišką, nemoralizuojančią, žaismingą, patrauklią virtualią premjerą. Ką gi, patogiai įsitaisome lovoje ir keliaujame į Kauno valstybinį lėlių teatrą žiūrėti spektaklio „Dantukų troliai“. Šalia įsitaisęs septynmetis sūnus išgauna tradicinį pažadą, kad tai jau tikrai tikrai bus paskutinis spektaklis, kurį „žiūrėsime kompiuteryje“.

Norvegas Thorbjørnas Egneris, vienas garsiausių XX a. knygų vaikams autorių Šiaurės šalyse, 1949 m. sukūręs sveiką gyvenimo būdą propaguojančią knygėlę „Ėduoniukas ir Bakteriukas“, tapo savotišku pirmėviu. Nuoširdžiai visos norvegų tautos mylimas autorius principingai atsisakė senamadiško moralizavimo. Įpinti pamatines etikos, moralės vertybes į patrauklų nuotykių bei jo paties kurtų spalvingų iliustracijų pasaulį – viena didžiausių šio rašytojo stiprybių. Egnerio knygelėje Ėduoniukas ir Bakteriukas yra mažutėliai berniūkščiai, apsigyvenę berniuko Jenso danties skylutėje. O tai, kad vienas yra raudonplaukis, o

kitas juodaplaukis, sužinoti galima į juos pasižiūrėjus pro patį stipriausią didinamąjį stiklą.

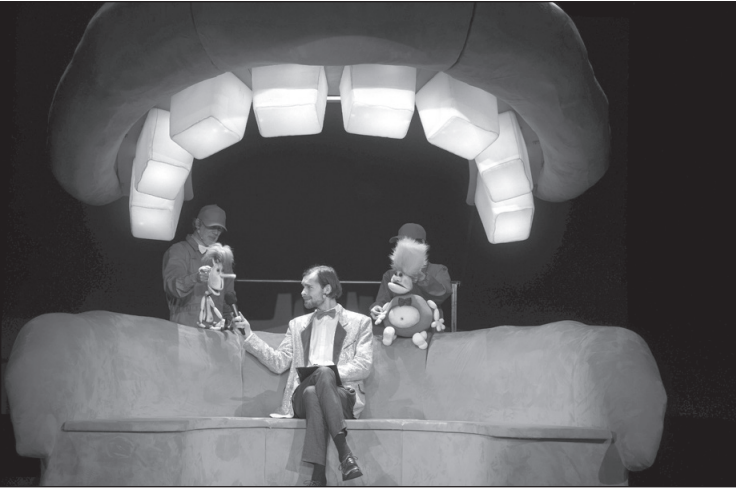
Į troliuokus du klasikinius norvegų literatūros personažus Kauno lėlių teatro premjeroje transformavo dramaturgė Daiva Čepauskaitė. Norvegai juokauja, kad tik 1949 m. dėdė Egneris jų vaikučius išmokė sparnuotos frazės: „Neklausyk mamos, Jensai!“ Po kauniečių „Dantukų trolių“ mano mažasis virtualių spektaklių žiūrėjimo pagalbininkas pasičiuopo frazę: „O ką tu valgei pusryčiams?“ Pasižiūrėjusi spektaklį aš sau mintyse irgi uždaviau keletą klausimų. Juk kol mažieji mėgaujasi linksmomis nuotykiomis ir dešifruoja žaismingas moralines vertybes, suaugęs žiūrovas kapstosi link poteksčių.

Kuo minta troliai? Ar troliai geba jausti? Kaip nužudyti trolį? Prisi pažinkim, tai dažnas klausimas, gimstantis galvoje po poros valandų naršymo internetinėse medijose ir ypač paskaičius komentarus portaluose. Širdies gilumoje mes žinome atsakymą – totali vienatvė gimdo trolį. Ir dar – trolis trolį atpažįsta iš toli. Su pasakiška būtybe tuo pačiu vardu piktus interneto komentatorius sieja milžiniška jėga, begalinis kvailumas ir fizinis bjaurumas. Na ir gyvenamoji vieta – ola. Kur trolis ją išsirausia, gal ir ne taip svarbu: internetas ar žmogaus burna, uždaras diskusijų forumas ar žmogaus

dantis – oloje apsigyvenęs trolis reiškia nuotykių, konfliktą su aplinka, bandymą išlikti visu savo neaprėpiamu kitioniškumu.

Spektaklio „Dantukų troliai“ režisierius Olegas Žiugžda mažuosius dantų kenkėjus nusprendė apgyvendinti milžiniškame purpurinės burnos muliaže. Dailininkė Anastasia Kardaš preciziškai išdidingo besivarstančias lūpas, retus dantukus nubalino, juose instaliavo šviesą. Negana to, burnos make-tas lengvai transformuojamas į TV studijos pokalbių erdvę: atsiveria gaubtas minkštasuolis ir ant jo spektaklio konferansjė – laidos apie dantų higieną vedėjas – kviečiasi pabendrauti žiūrovus iš salės. Būtent šiam personažui tenka suvaldyti spektaklio ritmą, įsiterpti su šmaikščiais komentarais, kalbinti tiesiogiai spektaklį stebinčius žiūrovus. Bėda, kad į TV laidos apie dantų higieną formatą įterpta paralelinė Ėduoniuko ir Bakteriuko išgyvenimo vaiko burnoje drama pradeda konfliktuoti su plastikine TV realybe ir bukais, matyt, eilinės odontologijos klinikos apmokėtais skatinimais valytis dantukus, vengti saldumynų, nebijoti dantų gydytojo...

Režisierius Žiugžda – tikras lėlių teatro Meistras, Anderseno kūrybos žinovas, jo lėlių teatro pastatymai suaugusiesiems Baltarusijos Gardino lėlių teatrą pavertė

Scena iš spektaklio „Dantukų troliai“

P. LEPSYTĖS NUOTR.

išskirtiniu. Iš Vilniaus kilęs menininkas nuolat bendradarbiauja su Lenkijos ir Rusijos lėlių teatrais ir savo stipriausiais darbais formuoja Kauno lėlių teatro repertuarinį stuburą. Žiūrėdama kaunietišką Žiugždos spektaklį supratau viena – menininkas šlykštisi mus galutinai sučiaumojusia medijų pseudorealybe ir galia. Jam skauda dėl ekranuose įkalintų vaikų ir ypač suaugusiųjų, dėl medijų triukšmo, antiestetikos bei antihumanizmo, besislepiančių trolių urvuose. Kokią išeitį siūlo meistras? Jis atskleidžia mažam žiūrovui trolio gražiąją pusę, neprikisamai parodo jo žavesį, unikalų charakterį, temperamentą ir neišsenkantį gyvybingumą, skatinantį niekada nenusiminti, nesustoti. Juk net jei tą kartą užtaisė

gydytojas skylutę dantyje, o mama privertė prieš miegą išsivalyti dantis, visada atsiras koks šokolado gerbėjas, paliekantis išgyvenimo viltį dviem simpatiškiems troliuokams Ėduoniukui ir Bakteriukui.

Mažais žingsneliais bandydama prasibrauti į paslaptinę lėlių teatro pasaulį, jau spėjau išsiaiškinti, kad kaip poezija literatūroje, taip lėlių teatras tarp kitų teatro žanrų yra išskirtinis – tiek neišsemiamomis raiškos galimybėmis, tiek per šimtmečius puoselėjamos meistrystės, tobulo lėlės sukūrimo bei valdymo paslaptimis. Kartu tai ir vienas uždariausių teatro žanrų, labai dažnai linkęs pasitenkinti savimi ir apsiriboti siaura bendruomene bei adoratorių ratu. Gal išeitis visai paprasta – leisti užsiveisti teatre troliams?

Šlapi monologai

Teatrinis filmas „Už geresnį pasaulį“

VIKTORIJA SINICYNĖ

Nebesinori postringauti apie tai, kaip dabar sudėtinga ieškoti veiksmingų alternatyvų gyvam teatro tarpusavio ryšiui. Šituo nepaliaujamai vis iš naujo įsitikiname jau metus. Viena iš Artūro Areimos teatro alternatyvų – pagal vokiečių dramaturgo Rolando Schimmelpfennigo pjesę sukurta spektaklis / filmas „Už geresnį pasaulį“ (sausio 21–24 d. rodytas „Tiketa“ platformoje), kuriame kamera užfiksuotos teatrinės monoscenos. Kad be perstojo nekartočiau „spektaklis / filmas“, „Už geresnį pasaulį“ vadinsiu teatrinio filmu – sceniškas aktorių išsidėstymas, vaidyba, daug (*mono*) teksto, tvarkingas, paprastas operavimas kamera, manau, šį konceptą pateisina.

Klausydamiės skirtingose gamtos mizanscenoje išsidėsčiusių aktorių monologų sužinome naujas informacijos nuotrupas, iš kurių mišglotai galime dėliotis filmo veikėjų distopinį pasaulį. Afrikos džiungles atstojančiame lietuviškame miške išlikimą žaidžiantys žmonės tapo

nežinomos prigimties žudyti ir niokoti atvykusių padarų aukomis. Tekstinė teatrinio filmo medžiaga patenka į dažnai panašių fiktyvių kūrinių apie ateivius katilą, bet, laimė, dalis apie nežinia iš kur atsiradusią priešišką padermę – tik šalutinis ingredientas veikėjų išgyvenimams sutirštinti.

Teatrinio filmo anotacijoje rašoma, esą „režisierius A. Areima spektaklyje plėtos mintį, jog žmogus turėtų ieškoti gilaus santykio su gamta, į ją žvelgti ne iš naikinimo, o iš išsaugojimo perspektyvos, suvokti save kaip jos dalį, o ne apibrėžtos teritorijos savininką“. Vis dėlto šal-taspalvis kadrų tonas, gamtos kaip scenografijos, fono panaudojimas, menkaverčio plastiko pasitelkimas (spalvoti balionai, vintažinis televizorius-dėžė) dėl stilingai atšauraus minimalizmo aktorius paverčia jei ne įsibrovėliais, tai į laukinės gamtos šerđį sunkiai įsiliejančiais svetimkūniais.

Kitaip tariant, naratyvas, kad žmogus yra gamtai draugas, ne priešas, vargiai pasiteisina, bet visų dėmesiu reiškiasi kita stipri

tema – bandymas nepamesti savęs, užgriuvus žiaurioms aplinkybėms. Veikėjai patiria tapatybės krizę, patekę į kraštutines situacijas susiduria su nuasmeninimo grėsme, nepasitebimai galinčia virsti žmogiškumo praradimu. Palaikyti savo tapatumo funkcionavimą jie, regis, gali tik prisiminimais iš ankstesnio gyvenimo. Iš to laiko, kai kasdienybė buvo santykinai normali, kai kiekviename žingsnyje nebuvo justi pražūties tvaiko.

Prisiminimais maitinamas tapatumas karčiai nuskamba akto-rei Monikai Poderytei pasakojant apie kavos gėrimo reklamą, kurioje teko filmuotis. Jos nestabilią, išklusią būseną skausmingai įgarsina isteriškas juokas, apėmęs merginą prabilus apie tarp apnuogintų krūtų laikytą reklaminio gėrimo skardinę. Čia dviejų žmonių prisiminimai susipina – iki pusės vandenin įbrides aktorius Dovydas Stončius pasakoja, kaip plakate matydavo merginą. Kavos skardinė tarp krūtų. Gerti šaltą.

„Už geresnį pasaulį“ sulipdytas iš emociškai verdančių epizodų.

Rokas Petrauskas teatriniam filme „Už geresnį pasaulį“

Pavyzdžiui, gašlus, vulgaraus seksualumo pritvinkęs Stončiaus pasakojimas apie intymiai pavojingą susidūrimą su ateiviu; nuo patirtų baisių pakrikusio Karolio Legen-io laužytų judesių improvizacija pagal patefono muziką, jo dezorientuotas braidymas po pelkynus su baltažiedėmis gėlėmis rankoje, šliaužimas virš vandens palinkusiu lieкну medžio kamieniu, kartojant taisykles, padedančias išlikti; Poderytės mazochistinis smauginas išsikišusiomis medžio šaknimis; Roko Petrausko didžėjaus setas ir kovingumą perteikiantis elektrinės gitaros riauvojimas.

Vis dėlto ne be reikalo minėjau, kad „Už geresnį pasaulį“ *sulipdytas iš* – kaip vientisas kūrinys Artūro Areimos režisuotas teatrinis filmas nėra itin stiprus, jo smūgiai

slypi fragmentuose, viską sujungia nebent tai, kad beveik visi aktoriai išmirksta vandenyje. Ne visi filmo epizodai vienodai paveikūs, būta vietų, kurias reikėjo tiesiog pralaukti tikintis, kad kita scena vėl pakels emocinį spaudimą. Koncentravimasis į paskiras dalis, o ne į sklandžią visumą – net nebūtinai priekaištas šiam šiuolaikinio *post* (ko tik nori) teatro režisieriui, galbūt jis nesiekia visa sprogdinančios visumos, tenkinasi fragmentiškumu, būdingu ir šiuolaikinio žmogaus mąstymui.

Kiek šis Areimos ir jo komandos teatrinis filmas manifestuoja už geresnį pasaulį – nežinau, bet vis dėlto ir šįsyk bendrai telkia savo energiją už drąsesnį teatrą ir intensyviai ieško nuotolinių alternatyvų pasiekti žiūrovus.

Karantino skaitiniai. Vasaris

Dar kartą apie Europos pabaigą

Vasario 10 d. Maskvoje leidžiamas dienraštis „Novaja gazeta“ paskelbė garsaus rusų teatro režisieriaus, filmų ir serialų autoriaus Konstantino Bogomolovo manifestą, pavadintą „Europos vagystė 2.0“ („Pochiščeniye Jevropy 2.0“). Manifeste režisierius svarsto apie tai, kad Vakaruose triumfuoja „Naujasis etinis reichas“, kurio ideologija yra tai, ką Bogomolovas vadina „naująja etika“. Jos esmė – visiška žmogaus emocijų ir seksualinio gyvenimo kontrolė. Jis taip pat rašo apie rasinę lygybę, „seksualinę kontrrevoliuciją“ ir kitus procesus, kurie, jo galva, vyksta Vakarų visuomenėse, smerkia jų „prievartos įrankius“ – socialinius tinklus, kalba apie būtinybę kurti naują dešiniąją ideologiją. Bogomolovas mano, kad Rusija turi nedelsiant nutraukti santykius su Europa ir kurti naują sveiką visuomenę. Straipsnis iškart sulaukė didžiulio atgarsio socialiniuose tinkluose. Atsirado net manančiųjų, kad tikrasis manifesto autorius – ne vienus metus svarbiausiu Vladimiro Putino ideologu buvęs Vladislavas Surkovas.

„Novaja gazeta“ taip pat išspausdino atsakymus Bogomolovui, kuriuos parašė režisieriai Andrejus Zviaginцевas, Ivanas Vyrypajevas ir dienraščio politikos skyriaus redaktorius, politologas Kirillas Martynovas. Pateikiame kelis Bogomolovo teksto fragmentus, juolab kad Bogomolovo (privčiai – verslininkės ir politikės Ksenijos Sobčak vyro) mintys primena radikalių dešiniųjų Lietuvos politikų pareiškimus, bei su juo polemizavusių autorių mintis.

Konstantinas Bogomolovas:

(...) XX a. atominė energija, kuri yra žmogus, tapo nebekontroliuojama. Žmogiškuoju Černobyliu tapo nacizmas. Šio pirmųkščio prado žmoguje sukeltas šokas ir baimė Europai tapo pernelyg dideli. Išsivadavę iš nacizmo, Vakarai nusprendė apsidrausti nuo „atominės avarijos“, likviduodami sudėtingą žmogų.

Tą sudėtingą žmogų, kurį Europa formavo ilgus krikščionybės metus. Tą žmogų, kurį aprašė Dostojeviskis, – kartu ir aukštą, ir žemą, angelą ir velnią, mylintį ir nekenčiantį, tikintį ir abejojantį, reflektuojantį ir fanatišką. Europa išsigando žvėries žmoguje, nesuprasdama, kad tai, kas yra žvėriška, – tokia pat natūrali ir organiška žmogaus dalis, kaip ir tai, kas jame yra angeliška. Nesugebėdama intelektualiai ir dvasiškai nugalėti nacizmo pasekmių, Europa nusprendė kastruoti sudėtingą žmogų. Kastruoti jo tamsiąją prigimtį, visam laikui užmūryti jo velnius.

(...) Tradiciniai totalitariniai režimai slopino minties laisvę. Naujasis netradicinis totalitarizmas nuėjo toliau ir nori kontroliuoti jausmus. Atskiros žmogaus emocijų laisvės ribojimas – tai revoliucinė Naujojo etinio reicho koncepcija. Jausmai ir mintys visada buvo privati žmogaus zona. Jis neturėjo teisės muštis, bet jo širdis ir smegenys buvo laisvi. Tokia buvo nevieša visuomeninė Europos civilizacijos sutartis. Žmogus buvo suprantamas kaip emocijų ir idėjų indas, kai kita meilės pusė – neapykanta, – tegu sudėtinga ir pavojinga, yra būtina ir svarbi žmogaus asmenybės dalis. Nacistinėje visuomenėje žmogus buvo dresuojamas neapkęsti kito. Naujajame etiniame reiche žmogų dresuoja mylėti ir iš jo atima teisė laisvai neapkęsti. Tu jau nebegali pasakyti „aš nemėgstu...“, „man nepatinka...“, „aš bijau...“. Tu privalai suderinti savo jausmus su visuomenės nuomone ir socialinėmis vertybėmis.

(...) Visuomenės transribiškumas, globalizacija – tai dalis kuriamos naujosios totalitarinės imperijos. Anksčiau disidentas turėjo galimybę palikti savo visuomenę ir įgyti naują. Sienos saugojo asmens laisvę: etinių ir vertybinių sistemų gausa sudarė galimybę žmogui rasti savą arba maksimaliai jį priimančią ar tiesiog netrukdančią gyventi aplinką ir savirealizaciją. Naujoji etinė imperija trokšta ekspansijos ir visuomenių unifikacijos. Taip kuriamas naujas globalus kaimas, kuriame nepritariančiamajam neįmanoma pasislėpti nuo etinės švaros saugotojų. Etinė švara pakeitė rasinę švarą. Ir dabar Vakaruose pro mikroskopą tyrinėjama ne nosies forma ar tautinė priklausomybė, o kiekvieno sėkmingo individo etinė praeitis: ar dešimtmečių gilumoje nėra kokio nors, kad ir menko, priekabiavimo, išnaudojimo ar tiesiog pasisakymo, neatitinkančios naujosios vertybių sistemos. O jei yra – pulk ant kelių ir atgailauk.

(...) Europa – paliktas išvogti vyšnių sodas. Firsai slepiasi nuo migrantų minių, Ranevskajos iš paskutinių jėgų likučių uosto kolkainą, Petia Trofimovas rašo euroįstatymus, Ania suvokė, kad yra *queer* asmuo, o paskutinius metus gyvenantys, marazmuojantys Gajevai lyg senukas Bidenas vėpą banalius žodžius apie gerį ir teisingumą. Šiuolaikinė Rusija, be abejo, yra toli nuo tokios Europos, į kurią veržėsi. Bet ji, akivaizdu, nenori ir į naująją europietišką panoptikumą.

(...) Susiklosčius aplinkybėms, mes vėl atsidūrėme beprotiško traukinio, lekiančio į Boscho pragarą, kur mus pasitiks daugiakultūriniai *gender* neutralūs velniai, pabaigoje. Reikia paprasčiausiai

Konstantinas Bogomolovas seriale „Psichas“ (rež. F. Bondarčuk, 2020)

atkabinti šį vagoną, persižegnoti ir pradėti statyti savo pasaulį. Iš naujo kurti mūsų senąją gerąją Europą. Europą, apie kurią svajojome. Europą, kurią praradome. Sveiko žmogaus Europą.

Atsakant į klausimus

Jau dvylika metų Lenkijoje gyvenantis ir visoje Europoje dirbantis dramaturgas, teatro ir kino režisierius **Ivanas Vyrypajevas** mano, kad Bogomolovas neturi panašios patirties ir remiasi turistinio išpūdziais, todėl jo „aprašytas šiuolaikinio Vakarų pasaulio modelis, švelniai tariant, labai supaprastintas ir vienaspusis“. Vyrypajevos nuomone, „pagrindinė Europos visuomenės filosofinė ir gyvenimo idėja yra tikėjimas žmogaus evoliucija. Apšviestos amžius, o vėliau XX a. mokslas europiečio prote apgyvendino rados idėją. Raida – štai pagrindinė Apšvietos ir XX a. idėja. Žmogus vystosi – štai pagrindinė Vakarų visuomenės idėja.“ Vyrypajevas aptaria kelis tos raidos etapus ir konstatuoja, jog „Europos idėjos esmė ta, kad žmogus – unikali gyva būtybė, turinti kelias universalias teises, kurios yra aukščiau už bet kokias konstitucijas, įstatymus, religijas ir net moralės normas. Tai teisė į Gyvenimą, teisė gauti žinių, teisė į seksualinę orientaciją ir nuomonės laisvę. Štai tos keturios universalios teisės yra naujas Europos teritorijoje gyvenančios žmogaus evoliucijos posūkis.“

Vyrypajevas mano, kad Bogomolovas klysta, nes problemas, kylančias pereinant nuo vieno euroįstatymus, Ania suvokė, kad yra *queer* asmuo, o paskutinius metus gyvenantys, marazmuojantys Gajevai lyg senukas Bidenas vėpą banalius žodžius apie gerį ir teisingumą. Šiuolaikinė Rusija, be abejo, yra toli nuo tokios Europos, į kurią veržėsi. Bet ji, akivaizdu, nenori ir į naująją europietišką panoptikumą.

staigaus politinio posūkio į tarnavimo Valdžiai pusę.“

Vyrypajevas aiškina, kad „politkorektiškumo baimė Europoje (kai negalima net pajuokauti apie juodaodžius ar gėjus, juokais juos pasmerkiant) yra ne kas kita, kaip perėjimas nuo visuomenę tikrai persmelkusio rasizmo, homofobijos, moterų žeminimo, šeiminių

Ivanas Vyrypajevas

prievartos prie visuomenės, kurioje šios temos praras bet kokią aktualumą. Bet tam perėjimui reikia laiko.“ Vyrypajevas pripažįsta, kad kartais perlenkiama, bet mano, kad ateities kartos seksistinių ar rasistinių juokelių jau nebesupras, nes jie išnyks. Jis nepataria jungtis prie Bogomolovo projekto, nes „stovėti dabartinės rusų valdžios pusėje gal ir naudinga, tačiau kosminės evoliucijos požiūriu nauda laikina: gal ja bus galima pasinaudoti 15–20 metų, bet paskui vis tiek reikės patirti skausmingą perėjimą nuo senų ir lėkštų seksistinių „sudėtingo“ žmogaus juokelių į naują integralų pasaulį.“

Atsakydamas Bogomolovui, kino režisierius **Andrejus Zviaginцевas** primena, kad Rusijoje vyksta galimas „visų ir visokių galimybių suvalstybinimas“. Todėl nėra nei valstybės, nei privataus verslo palikymo jokiai kitai politinei pozicijai, išskyrus oficialiąją. Jis mano, kad Rusijoje akivaizdus perėjimas prie tironijos, ir siūlo įsivaizduoti talentingą ir protingą žurnalistą, kuris suvokia, kad susiklosčius tokiai situacijai pavojinga būti doru žurnalistu. Jei toks žmogus pripratęs prie patogaus ir turtingo gyvenimo, jis supras, kad būtina monetizuoti

savo moralinį kompromisą. Zviaginцевo manymu, kai šlubuoja moralinis imperatyvas, žmogus ir paroduoda savo sielą valdžiai. Kartais net labai brangiai. Todėl Zviaginцевas įsitikinęs, kad giliau kapstytis neverta, nes esmė – „viršūnės atsisakymas. Paaiškėjo, kad ją pasiekti – sunkus ir net neįmanomas dalykas. Tad geriau įsikurti kalno papėdėje. Platono uolos viduje. Ir ne tarp profanų, šešėlių teatro žiūrovų, bet ir patiems imti stumdyti tuos šešėlius žiūrovams stebint.“

Polemizuodamas su Bogomolovu, **Kirillas Martynovas** sako, kad nereikia pamiršti, jog manifestas prieš „naująją etinį reichą“ parašytas 2021-ųjų Putino Rusijoje ir kad „liberali idėja senesnė už nacizmą, XX a. ji įnešė savo indėlį į pergalę prieš Aušvicą ir Gulagą ir gyvuos toliau. Alternatyva tiems procesams, kurie nepatinka Bogomolovui, būtų moterų sugrįžimas į virtuvę, LGBT atstovų – į pogrindį, o kitaip mąstančiųjų – į realius, o ne metaforiškus koncentracijos lagerius.“ Martynovas paneigia daugumą Bogomolovo argumentų, bet straipsnio pabaigoje rašo: „Vieno klausimu Bogomolovas teisus: mūsų visuomenė dabar itin toli nuo europietiškosios, nors pagal daugelį išorinių požymių (pavyzdžiui, diskusijas laikraščių puslapiuose) ją ir primena. Jokios „nuostabios prieškario Europos“ jau seniai nėra, bet yra kitas ir daug didingesnis žemynas. Toks, kuriame žmonės, patyrę XX a. siaubą, rado tvirtybės pripažinti tos epochos klaidas ir iš naujo mokėsi būti laisvi. O išmokę suvokė ir savo atsakomybę tiems žmonėms, šalia kurių gyvename ir kurie visai neprivalo būti panašūs į mus. Šio proceso, kaip perėjimo nuo „etinės švaros“ prie „etinės švaros“, aprašymas – viso labo tik neatsakingas žodžių žaismas.“

Šį pirmadienį „Novaja gazeta“ paskelbė atvirą laišką – atsakymą į Bogomolovo straipsnį. Jį pasirašė šimtai žmonių. Atsakymas skamba taip: „OK Boomer“.

Tiems, kurie dar nesusidūrė su šiuo „memu“, trumpas paaiškinimas: „OK Boomer“ – tai internete 2019-aisiais išpopuliarėjusi frazė, kuria jaunosios kartos atstovai sarkastiškai atsako savo tėvams ir seneliams, kai nenori ar nemato prasmės ginčytis su vyresnės kartos (tiksliau, vyresnių nei trisdešimties metų) pamokymais ar kritika.

Visą diskusiją galima rasti čia: <https://novayagazeta.ru/>.

PARENGĖ K. R.

Serialų pavogtas laikas. II

Geriausi 2020-ųjų serialai

Jeigu neseniai paskelbtas „Auksinio gaublio“ nominacijas kaip visada vadinantume apšilimu prieš „Oskarus“, mat nemažai filmų dažniausiai dubliuojasi, tai laukia liūdnas etapas, kai ne vienas nominantus, o vėliau ir nugalėtojus palydės ne tik ovacijomis, bet ir necenzūrine leksika.

Šįkart toliau apžvelgiame labiausiai praėjusiais metais linksniuotus serialus, kurių ne vienas atsirado ir „Auksinio gaublio“ kategorijose. Beje, „Auksinio gaublio“ nominacijų baisiai daug, serialų – net trys (geriausias serialas dramos kategorijoje, geriausias serialas miuziklo ar komedijos kategorijoje, geriausi mini serialai, adaptacijos, kurtos televizijai). Tačiau iš maisto gaminimo ekspertų teko girdėti, kad jei kavinės meniu be galo platus – nesitikėk kokybiškų patiekalų... O kur link suka kino žiūrėjimo ypatumai, galime spręsti ir iš to, kad „Netflix“ gavo dvidešimt nominacijų.

Štai britų serialas „Karūna“ („The Crown“, kūrėjas Peter Morgan, nuo 2016, „Netflix“), tuoj pagal sezonų skaičių galintis virsti „Santa Barbara“, nominuojamas ir faktiškai apdovanojamas kasmet. O tai, kad Michaelos Coel serialas „Aš galiu tave sunaikinti“ („I May Destroy You“, HBO, 2020) negavo nė vienos „Auksinių gaublių“ nominacijos, sukėlė tikrą įsiūtį interneto platybėse. Net gausiai kritikuoto serialo „Emilija Paryžiuje“ („Emily in Paris“), kuris netikėtai buvo nominuotas dviejose kategorijose, scenaristė sakė negalinti suprasti apdovanojimų logikos. Negalime ir mes, nes „Aš galiu tave sunaikinti“ – ištis stilingas ir savalaikis darbas, kuriame Coel demonstruoja savo talentus ne tik kaip scenaristė, bet ir kaip be galo charizmatiška aktorė. Net neabejojame, kad apie ją dar išgirsime...

„Aš galiu tave sunaikinti“ pasakojama apie pradedančią rašytoją Arabelą, išgarsėjusią socialiniuose tinkluose ir gana sunkiai „gimdančią“ savo pirmąją knygą. Norėdama pabėgti nuo svarbaus *deadline'o*, ji vieną naktį susitinka su draugu bare. Kitą rytą nieko neprisimena, tik galvoje vis iškyla keisti vaizdiniai. Galiausiai Arabela supranta, kad buvo apsvaiginta ir išprievartauta. Nors serialas – apie seksualinės prievartos padarinius, Coel dažniausiai pavyksta išvengti didaktiškumo. Taip pat supaprastinto auka *versus* engėjas binariškumo ir aukų suinfantilinimo bei pigaus gailėsčio. Coel taip pat parodo, kad išprievartavimo istorijos dabar tapo lengvai parduodama preke (taip mesdama akmenį ir į savo daržą), o isteriški socialinio teisingumo riksmasocialiniuose tinkluose dažniausiai prie nieko gero nepriveda. Būtent gebėjimas sukurti dviprasmiškumo jausmą yra stipriausia serialo savybė. Taip pat Coel neformuluoja tik tiesmuko socialinio komentaro

(aišku, neišvengiama ir to), ji tam tikra prasme pasakoja brendimo ir savęs pažinimo istoriją. Arabela ne tik bando prisiminti ir suprasti, kas įvyko lemtingąją naktį, bet ir turi stoti į akistatą su skausmingais ir nepatogiais prisiminimais apie šeimą, vaikystę, draugus. Kartu „Aš galiu tave sunaikinti“ – tai Londono menininkės ir jos socialinio pasaulio, kuriame visi nori būti matomi, geidžiami ir vartojami, portretas.

Vis dėlto solidžiausiai atrodo mini serialo, antologijos ar filmų, sukurtų televizijai, kategorija, kurioje atsirado vietos Steve'o McQueeno „Mažam kirviui“ („Small Axe“, 2020, „Amazon Studios“) ir „Valdovės gambitui“ („The Queen's Gambit“, kūrėjai Scott Frank, Allan Scott, 2020). Pastarasis tapo tikra sensacija, dėl kurios šachmatų lentų ir kitokios su šiuo žaidimu siejamos atributikos pardavimas išaugo eksponentiškai. Ir, vėlgi, tai tikrai nestebina – „Valdovės gambitas“ taip patraukliai sukurtas, kad jį galima „suvalgyti“ vienu ypu. Serialo dailininkai Uli Hanischas, Gabriele Binder ir Danielis Parkeris čia ištis demonstruoja aukščiausią meistrystę: jie tarytum kuria paralelinį pasakojimą (tereikia atkreipti dėmesį į serialo herojės Betės (Anyą Taylor-Joy) makiažą. Tačiau tai, kad pirmiausia norisi kalbėti apie dailininkų darbą, daug pasako apie patį serialą, kurio estetika, 7-ojo dešimtmečio mados, tapetai ir interjerai nustelbia tiek aktorės darbą, tiek pačią istoriją. Mus ir vėl sugundo daug kartų girdėta istorija apie vunderkindę našlaitę, kuri lengvai įveikia ne tik savo šachmatų priešininkus, bet ir „stiklo lubas“, vidinius demonus, priklausomybes bei kitas kliūtis. Serialo kūrėjai siūlo nesudėtingą malonumą ir fantaziją, kur talentas yra nenugalima valiuta. Net nereikia žinoti elementarių šachmatų žaidimo taisyklių...

Kadangi esame atsidadavusios filmų žiūrėtojos, o lietuviškų namų platformų pasiūla gal ir tenkina vietines nuomonių formuotojas, kurioms, regis, rūpi tik tai, kas vyksta lietuviškame kieme, radome galimybę pasižiūrėti McQueeno „Mažą kirvį“, kurio, deja, Lietuvoje gali ir neparodyti. Juk jis tikrai bus nepatrauklus ir nesaugus variantas

„Devs“

visiems žiūrovams, ypač žinant lietuvių nusistatymą prieš visus ne baltus. Tačiau McQueenas sukūrė nuostabų penkių dalių serialą, supažindinantį su penkiomis „mažomis“ nepapasakotomis juodaodžių britų istorijomis, kurios, anot jo, taip pat kuria britų tautos nartytvą. Kiekviena serija – lyg atskiras užbaigtas filmas apie juodaodžių džiaugsmus ir skausmus, patirtus 7–9-ojo dešimtmečių Didžiojoje Britanijoje. Visos serijos paremtos tikromis istorijomis: nuo garsiojo „Mangrove“ (buvęs karibų virtuvės restoranas Londone) devyneto teismo iki juodaodžių vaikų, kurie net negalėjo pasvajoti tapti NASA inžinieriais, nes mokytojai savo ateitį reikalaudavo planuoti „realistiškai“. „Mažą kirvį“ būtų galima net pavadinti epu – juodaodžių britų *Heimat* kinu. Priešingai nei pastaruoju metu matyti filmai apie juodaodžių teises, McQueeno serialas tiesiog pulsuoja vitališkumu, o personažais ir jų motyvais patiki iškart. Ir neatrodo, kad režisierius prievartutų žiūrovą manipuliudamas jo emocijomis, gal todėl, kaip sakė pats, kad jam pačiam reikėjo subręsti ir pajusti distanciją nuo kai kurių su jo šeima susijusių istorijų.

Štai pirmame filme „Mangrove“ pasakojama apie devynių juodaodžių teismą, nes jie tiesiog nepatiko policijai, tačiau žavi tai, kad režisierius neekspluatoja šių žmonių kaip aukų, tai „protagonistai“, kuriantys savo istoriją. Kitoje dalyje „Raudona, balta ir mėlyna“ pasakojama apie nepavydėtiną policininko Logano (John Boyega) situaciją, mat jis, vedamas gerų ketinimų, tampa policininku, kas labai paranku Didžiosios Britanijos politinei sistemai neva mažinant atskirtį tarp baltaodžių ir nebaltaodžių. Tačiau Loganas nuolat jaučia diskriminaciją ne tik darbe, bet ir savo bendruomenėje, kur policininko uniforma iškart žadina priešiškumą. Iš pažiūros ramiam vyrui pradėjus maištauti prieš vadovybę, suvoki jo nevilgtį: nuo rasizmo jis nepabėgs nei gerai mokydamasis, nei dorai elgdamasis, nei tarnaudamas savo šaliai. Tačiau viena subtiliausių serialo dalių – „Lovers Rock“. Žiūrėdamos šį filmą jautėmės taip, lyg tuos laikus ryškiai prisimintume, nors nei esame juodaodės, nei dar

„Valdovės gambitas“

„Mažas kirvis“

buvome gimusios... Šioje dalyje siužetas – lyg grojanti regio muzika, o ją papildoma šokių vakarėlio dalyvių pokalbiai ir ginčai, merginų ir vaikinų konkurencija šokių aikštelėje, prakaitu persisunkusios sienos, šukuosenos, stilinga apranga, šokančių kūnų judesiai. Šioje dalyje triumfuoja meilė ir laisvė, o ne priespauda ir nerimas. Nors daug kas gali pasakyti, kad McQueenas pačiu laiku sukūrė „Mažą kirvį“, drįstame teigti, kad jis galėjo pasirodyti bet kuriuo laiku, nebūtinai taikydamsis į pastarųjų metų įkaitusią situaciją. Beje, „Small Axe“ – garsi regio muzikos atlikėjo Bobo Marley daina, o šis tikrai buvo pacifistas.

Garsus britų rašytojas, scenaristas Alexas Garlandas, ne per seniausiai atsisdėjęs ir į režisieriaus kėdę, taip pat nusprendė išbandyti serialo formatą. Tačiau atrodo, kad jo aštuonių serijų „Devs“ („Hulu“ platforma, 2020) lengvai galėjo būti sutrauktas į dviejų ar net pusantros valandos filmą. „Devs“ aiškiai parodo, kuo Garlandas geba operuoti geriausiai, – tai idėjos ir atmosfera, tačiau išryškėja ir jo silpnybės – skystoki personažai ir siužetas. Kaip ir kituose Garlando filmuose, „Devs“ netrūksta ambicijų: čia ir multivisatos teorija, filosofiniai pasvarstymai apie determinizmą ir laisvą valią, galų gale – visiems suprantamas nepasitikėjimas Silicio slėnio šulais ir jų išradimais. Tačiau siužetą lengvai galima apibūdinti pora sakinių: Lili (Sonoya Mizuno), technologijų įmonės „Amaya“ inžinierė, įtraukiama į pavojingą intrigą, kai jos vaikinys Sergejus (Karl Glusman), pradėjęs dirbti prie slaptingo projekto, kuriam suteiktas serialo pavadinimas, staiga dingsta.

Pasirodo, technologijų magnatas ir slaptingas barzdočius Forestas (Nick Offerman) sukūrė kvantinį superkompiuterį, apie kurį, šiukštu, niekas negali sužinoti, nes bet kada gali pasirodyti rusų šnipai. Tad Lili pati bando išsiaiškinti, kas nutiko jos vaikinui. Deja, seriale tik porai antraplanių aktorių (Alison Pill ir Stephen McKinley Henderson) pavyksta sukurti vidinio pasaulio išpūdį. Sonoyos Mizuno Lili, kaip protagonistė, apskritai be galo neįdomi: aktorė temoka nutaisyti dvi veido išraiškas... Regis, Garlandas visa tai bando užkamšyti mistiška muzika ir itin išraiškingu vizualumu, vien ko vertas auksinis laboratorijos kubas, primenantis milžinišką „Ferrero Rocher“ dėžutę. Kažkas net taikliai juokavo, kad „Devs“ – tai SPA akims.

Užtat „ŽMONĖS Cinema“ pasielgė labai saugiai ir įsigijo teisę rodyti serialą, kuris tikrai turi patikti visiems, – „Normalūs žmonės“ („Normal People“, 2020), nors jį galima pasižiūrėti ir per HBO kanalą. Juo labiau kad mini serialas taip pat nominuotas „Auksiniam gaubliui“. Žiūrėdamos jį dūsavome, tačiau ne dėl pagrindinių herojų meilės dramų, o dėl baisiai saldžių situacijų ir tikrai iš mūsų pavogto laiko. Tai toks kūrinys, kurį, pavyzdžiui, privalo pasižiūrėti visi – kaip kad kokį festivalinį „žiūroviškiausią“ filmą. Ir nusišpjaut, kad jo gelmė tesiekia kulkšnis, svarbu, kad ir jūs būsite kaip visi „normalūs žmonės“ ir turėsite teisę į savo nuomonę kokioje nors bendraminčių diskusijoje.

PIKTOS KINO KRITIKĖS
SANTA LINGEVIČIŪTĖ,
ILONA VITKAUSKAITĖ

„7md“ rekomenduoja

Programa „Lietuviški filmukai vaikams“ keliai į namų kino platformas

Rudenį kino teatruose prasidėjusi programa „Trumpas kinas. Lietuviški filmukai vaikams“ kviečia mažuosius kino žiūrovus pasinerti į nuotykių kupiną pasaulį per namų kino platformų ekranus. Trys lietuviški animaciniai filmai rodomi „ŽMONĖS Cinema“ ir „Skalvijos“ virtualioje salėje.

Mažiesiems ir jų tėveliams parengtoje programoje „Trumpas kinas. Lietuviški filmukai vaikams“ pristatomi trys filmai: Katerinos Vychodsevos „Šokliukė ir Kalėdų eglutė“, Urtės Oettinger „Pieno baras“ bei Igno Meilūno „Matilda ir atsarginė galva“. Meškino Miko, protingiausia pasaulyje trokštančios tapti mergaitės Matildos ir linksmosios arkliukės Šokliukės istorijos nukels į ryškius bei spalvotus veikėjų pasaulius. Programa skirta vaikams nuo 4 metų, trukmė – 45 min.

Minint Vasario 16-ąją – lietuvių kūrėjų programa „Mūsų pasaulis“

Lietuviškų trumpametražių filmų agentūra „Lithuanian Shorts“ kviečia minėti Valstybės atkūrimo dieną kartu su išskirtine lietuvių kūrėjų filmų programa „**Trumpas kinas. Mūsų pasaulis**“. Jau nuo pirmadienio šeši lietuviški trumpametražiai filmai rodomi didžiojoje namų kino platformose – „ŽMONĖS Cinemas“ ir „Skalvijos“ virtualiojoje salėje.

Programoje „Trumpas kinas. Mūsų pasaulis“ žiūrovai pamatys tarptautinio pripažinimo sulaukusius ir prestižiniuose kino festivaliuose rodytus filmus: „Sidabrinę gervę“ pelniusį Vytauto Katkaus filmą „Kolektyvinia sodai“, kurio pasaulinė premjera įvyko Kanų kino festivalyje, tarptautinio Berlyno kino festivalio trumpųjų filmų konkursinėje programoje pristatytą Lauryno Bareišos filmą „Atkūrimas“ bei Europos kino forume „Scanorama“ geriausiu lietuvišku filmu išrinktą Marijos Stonytės „Vieną gyvenimą“. Programoje gausu ir jaunųjų režisierių darbų, dar tik pradedančių keliones po kino festivalius: tai Eglės Davidavičės „Šukavimas“, Karolinos Nadzeikaitės „A.A.A.“, Vytauto Oškino „Komisija“. Įsimintinos, jautrios ir netikėtos istorijos atskleidžia, kuo gyvena jauni lietuvių kino kūrėjai, ir leis pasijuokti iš mūsų gyvenime amžinai atpažįstamų absurdiškų situacijų. Pavyzdžiui, filme „Komisija“ užfiksuotas Valstybinės kalbos komisijos posėdis, kurio dalyviai svarsto, kaip reikia kirčiuoti prezidento Gitano Nausėdos pavardę.

„Trumpas kinas – antrus metus vykstanti lietuviškų trumpametražių filmų agentūros „Lithuanian Shorts“ iniciatyva, kuria siekiama populiarinti trumpojo kino žanrą ir pristatyti aktualias, žiūroviškas trumpametražių filmų programas kino teatrų ir namų kino platformų repertuaruose. Daugiau apie agentūros projektus – www.lithuanianshorts.com.

Britų fondas supažindina su SSRS kino klasika ir posovietinės erdvės filmais

Nauja namų kino platforma „Klassiki“ pristato sovietų kino klasiką ir posovietinėje erdvėje sukurtus filmus. Nuolatinėje platformos kolekcijoje bus per šešiasdešimt Sergejaus Eizenšteino, Vsevolodo Pudovkino, Kiros Muratovos, Eldaro Riazanovo ir kitų režisierių filmų. Kiekvieną savaitę pasirodys ir naujų, šiuolaikinių filmų rinkiniai. Bus galima rasti interviu ir kino kritikos bei esė. Projekto autoriai žada, kad tai bus „lobis žmonėms, pirmą kartą susipažįstantiems su rusų kinu“.

Tik užmetus akį į pasiūlymus akivaizdu, kad galima pamatyti ne tik Leonido Gaidajaus ar Eldaro Riazanovo komedijas, bet ir ne vieną tikrai retą filmą. Siūloma animacinių filmų programa „Animacijos meistrai: Starevičius ir Noršteinas“, Andrejaus Chržanovskio ir Jurijaus Noršteino animaciniai filmai, kurių originalumas gali nustebinti ne vieną, ypač užaugusį su „Walt Disney“ studijos kinu. Taip pat prieinami klasikiniai nebylūs Jevgenijaus Bauerio filmai, Dzigos Vertovo „Žmogus su kino kamera“ (1929). Andrejaus Končialovskio gerbėjus turėtų sudominti 1970 m. jo ekranizuotas „Dėdė Vania“. Pristatomi ir garsiausi 7-ojo bei 8-ojo dešimtmečio kūrėjai Otaras Joselianis, Sergejus Paradžanovas, Jurijus Iljenka. Be Vladimirso Starevičiaus, galima rasti ir daugiau lietuviškų akcentų: Jono Griciaus nufilmuotą Grigorijaus Kozincevo „Hamletą“ (1965), kartu su lietuviais kurtą Ivano Bolotnikovo filmą „Charmsas“ (2017), kuriame rašytojo bendražygius suvaidino Aistė Diržiūtė ir Darius Gumauskas.

Iki balandžio 4 d. filmai ir kita medžiaga prieinami nemokamai, pas-
kui mėnesio prenumerata kainuos 5,99 svarų. Jei suspėsite registruotis iki
balandžio 4 d. – 2,99 svarų.

Daugiau informacijos: <https://www.kinoklassikafoundation.org/project/kinoklassiki/>.

Redaktorė – Monika Krikštopaitytė (**daile**)
Atsakingoji sekretorė – Rūta Jakimavičienė

Kinas – Živilė Pipinytė | **Teatras, šokis** – Ieva Tumanovičiūtė
Muzika – Laimutė Ligeikaitė | **Stilius** – Rita Markulienė, Violeta Kundrotienė
Dizainas – Jokūbas Jacovskis | **Maketas** – Vanda Čemerkaitė
Finansininkė – Brigita Misiuvienė | **Direktorius** – Linas Vildžiūnas

Nekešti kartais sveika

Krēsle prie televizoriaus

Iš pradžių Martino McDonagha filmas „**Trys stendai prie Ebingo, Misūryje**“ (TV3, 20 d. 22.40) pasakoja istoriją taip, kad ji atrodo sudėliota iš stereotipų: veiksmo vieta – JAV provincijos miestelis, kuriame, regis, dar gyvi visi steigiamieji mitai, vietiniai policininkai – rasistai ir homofobai, kunigas atspindi bendruomenės veidmainystę, o pagrindinė veikėja Mildred (Frances McDormand) negali susitaikyti, kad praėjus jau septyniems mėnesiams vis dar nerastas jos paauglės dukters žudikas. Mildred nusprendžia apie tai priminti šerifui ir užsako atokiam kelyje tris stendus, klausiančius, kada bus iširtas nusikaltimas. Miestelis reaguoja priešiška, mat šerifas mirtinai serga, o nusikaltimus juk ne visada pavyksta iširti. Bet Mildred tai nesvarbu. Ji apimta begalinio įniršio.

Kai, regis, viskas aišku ir laukia tik neskubus kriminalinis tyrimas, atvesiantis prie žudiko, McDonagh pradeda griauti taisykles. Griovimas remiasi tuo, kad viskas, ką filmo pradžioje galvojome apie personažus, pasirodo, yra ne filmo kūrėjų, o mūsų mąstymo stereotipai. Mildred nusipelno užuojautos – miestelis ją smerkia, vyras sadistas ją paliko dėl jaunos idiotės, sūnus nelaimingas, ji pati jauciasi kalta, kad lemiama vakarą nedavė dukteriai mašinos. Įniršis Mildred – vienintelis būdas susidoroti su neviltimi.

Iniršis veda gyvenimo keliais ir blogąjį policininką Džeisoną (Sam Rockwell), išgarsėjantį neapykanta juodaodžiams ir gėjams. Džeisonas net neapsimeta geru, bet ir jis per filmo eigą pasisuks kita savo puse. Abu šiuos žmones kuo puikliausiai supranta šerifas Viloubis (Woody Harrelson), taip pat pasielsgiantis netikėtai.

McDonagh nuolat pabrėžia, kad žmonės sudėtingesni, nei įpratome juos matyti ekrane ar gyvenime. Todėl taip svarbu juos pamatyti tokius, kokie yra, nes gyvename visuotinio pykčio laikais ir niekas nėra apsaugotas nuo tragedijos. Režisierius visą filmą tvirtina, kad gėris ir blogis gali egzistuoti kiekviename. Riba tarp jų vis dažniau nepastebima ir tikrovėje.

LNK šįvakar (19 d. 21 val.) rodo gana netikėtą Christopherio Nolano filmą „Diunkerkas“. Netikėtą, nes tai istorinė drama, o jos herojai – šimtai tūkstančių britų ir prancūzų karių, vėlyvą 1940-ųjų pavasarį atsidūrusių spąstuose – siaurame pajūrio ruože, į kurį juos įstūmė daug gausesnė vokiečių kariuomenė. Šie neskubėjo pulti, bet

„Trys stendai prie Ebingo, Misūryje“

ir angļai, pradējē evakuāciju jūros
kelīu, dēlsē, nes bijojo īškart pra-
laimēti karā.

Nolanas rodo, kad tai, ką istorikai vadina Diunkerkio stebuklu, iš tikrųjų buvo ryžtingų žmonių poelgių ir susiklosčiusių aplinkybių rezultatas. Filme daug veikėjų – karių, jų gelbėtojų, karo pilotų. Kai kuriuos personažus lengva supainioti, nes jų charakteriai neryškūs, vos apibrėžti. Bet gamta, vandens ir dangaus vaizdai filme – lyg iš klasikinių paveikslų. Mažai dialogų, apskritai žodžių. Juozas atstoja Hanso Zimmerio muziką. Regis, ji skamba nuolat ir nepailsdama aiškina žiūrovui, ką jis turi jausti, juolab kad kai kurias scenas „Diunkerkė“ matome skirtingais požiūriais, ir tai, sakyčiau, yra lyg Nolano, mėgstančio filmuose žaisti erdve ir laiku, parašas.

„Diunkerkė“ nepavadinsi blogu filmu, panašiai kaip naujausios Nolano juostos „Tenet“. Nolanas – tikras profesionalas, viskas abiejuose filmuose kokybiška ir išspūdinga. Tik neapleidžia jausmas, kad būtent tai režisieriui ir yra svarbiausia: priblokšti, pritrenkti, priversti spėlioti, kaip tai padaryta, palikti neišdildomą išpūdį.

Claude' Lelouch'o „Gražiausi gyvenimo metai“ („LRT Plius“, 25 d. 21.33) – dar vienas garsiausio režisieriaus filmo „Vyras ir moteris“ (1966) tęsinys. Dabar jo herojai susitinka senelių namuose. Žanas Luji (Jean-Louis Trintignant) čia atsідūrė todėl, kad sunkiai vaikšto ir ima prarasti atmintį. Jo sūnus suranda Aną (Anouk Aimée) ir paprašo aplankyti Žaną Luji. Šis nepažįsta savo didžiosios gyvenimo meilės, nors puikiai prisimena jų romaną. Vėliau Ana prisipažins, kas ji, ir pabandys išsiaiškinti, kodėl jų meilė baigėsi išsiskyrimu. „Gražiausi gyvenimo metai“ ir skirti prisiminimams apie herojų meilę – ją iliustruoja „Vyro ir moters“ kadrai,

kurie kiekvienam, kadaise mačiui-
siam šį filmą, sužadina daugybę pri-
siminimų. Gal net gyvesnių už tuos,
kurie liko herojų atmintyje. Šie ka-
drai ir gelbsti naujajį filmą, ir pa-
ryškina jo silpnybes. Gal todėl, kad
pirmajame tarp aktorių buvo galima
justi tai, kas dabar vadinama chemija,
ir kad Lelouchas paliko daugiau vie-
tos žiūrovų fantazijai. Pats režisierius
yra prisipažinęs, kad protas jam sakė,
jog naujojo filmo kurti nereikia, bet
pašamonė tvirtino: reikia. Todėl ira-
cionalumas paėmė viršų.

Viliuosi, kitas šios savaitės prisiminimas – Peterio Greenaway'aus „Virėjas, vagis, jo žmona ir jos meilužis“ (LRT, šiąnakt, 19 d., 1 val., „LRT Plus“, 20 d. 00.40) visai nepaseno. Jis sugrąžina į 9-ąjį dešimtmetį, kai Didžiosios Britanijos kinematografininkai eksperimentavo kaip niekad anksčiau. Investavimas į filmų gamybą buvo būdingas Margaret Thatcher propaguojamai „verslumo kultūrai“, o kino kūrėjai nebijojo provokuoti ir šokiruoti, kūrė ir realistiškus, ir eksperimentinius filmus. Tam laikui būdinga drąsa pasižymi ir „Virėjas, vagis, jo žmona ir jos meilužis“, kurio pasakojama istorija apie vagį ir restorano savininką (Michael Gambon), nužudantį ir suvalgantį mylimos žmonos (Helen Mirren) meilužį, nėra tik dar viena keršto istorija. Tai gražus filmas, kuris mėgaujasi savo epochos geismai ir supuvimu, tyčiojasi iš begalinio šiuolaikinio žmogaus noro patenkinti visus savo norus, apskritai iš visko, kas yra perdėta, gausu, malonu.

Žiūrėdamos šiuolaikinių, visiems patikti norinčių kūrėjų filmus, kartais prisimenu frazę, nuskambėjusią „Virėjo, vagies, jo žmonos ir jos meilužio“ pradžioje: „Šis filmas skiriamas visiems, kurių nekenčiu.“

Jūsū –
JONAS ŪBIS

© „7 meno dienos“. Kultūros savaitraštis. Išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1992 m. sausio 10 d. Leidėjas VŠĮ „7 meno dienos“,
S. Konarskio g. 49, 03123 Vilnius. Tel. 2613039. El. paštas redakcija@7md.lt.
ISSN 1392-6462. 4 sp. l. Tiražas 800 egz.
Spausdino UAB „Valdo leidykla“, Gedimino g. 34, Ukmergė
Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Lietuvos kultūros taryba
LR kultūros ministerija
Lietuvos kino centras

SPAUDOS
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LIETUVOS
KINO
CENTRAS

